

Spiritualita Tomáše Halíka v kontextu sociální pedagogiky

Dagmar Matoušková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Dagmar Matoušková

Osobní číslo: H138071

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Spiritualita Tomáše Halíka v kontextu sociální pedagogiky

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynu obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžně výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- myšlenkový svět Tomáše Halíka jako bohatý zdroj inspirace pro práci stávajících i budoucích sociálních pedagogů;**
- pluralitu společenských věd, víry, filozofie a umění, jejich schopnost dialogu mezi sebou;**
- význam spirituality pro naši dobu a její přínos pro sociální pedagogiku.**

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bible. Česká biblická společnost, EAN 9788087287002.

de Mello, A. Bdělost. Brno: Cesta, 2004, ISBN 80-7295-067-3.

Halík, T. Chci, abys byl. Praha 2012, ISBN: 978-80-7422-177-4.

Halík, T. Vzdáleným nablízku. Ostrava: NLN, 2007, ISBN: 978-80-7106-907-2.

Halík, T. Prolínání světů. Praha: NLN, 2006, ISBN 80-7106-834-9.

Halík, T. Co je bez chvění, není pevné. Praha: NLN, 2002, ISBN 80-7106-628-1.

Kraus, B. Hroncová, J. a kol. Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, ISBN 978-80-7041-896-3.

Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-383-3.

Küng, H. Ježíš. Brno: Společnost pro odbornou liter., 2013, ISBN 978-80-7485-001-1.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Institut mezioborových studií

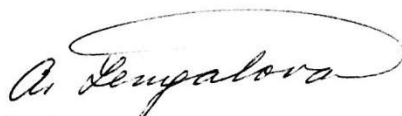
Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 12.2.2016

MATOUŠKOVÁ 17760
.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Jádrem bakalářské práce bude bližší seznámení se soudobou spiritualitou v kontextu sociální pedagogiky. Teoretická část je zaměřena na fenomén spirituality, osobnost Tomáše Halíka a sociální pedagogiku z pohledu pomáhající profese. V praktické části probíhal kvalitativní výzkum. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, analyzovat a popsat, sociálně pedagogický kontext v literární tvorbě Tomáše Halíka a Anthony de Mella.

Klíčová slova: spiritualita, Tomáš Halík, Anthony de Mello, sociální pedagogika

ABSTRACT

As the main part of my bachelor thesis there is a closer explanation of current spirituality in the context of social pedagogy. The theoretical part is focused on the phenomenon of spirituality, the personality of Tomáš Halík and social pedagogy as the helping profession. In the practical part there is a quality research. The aim of the research was to find out, analyse and describe social-pedagogical context in the literary output of Tomáš Halík and Anthony de Mella.

Keywords: spirituality, Tomáš Halík, Anthony de Mello, social pedagogy

Chtěla bych poděkovat PhDr. et Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D. za metodickou pomoc a inspiraci při vedení mé bakalářské práce, neméně tak rodině za její trpělivost a tichou podporu. Velmi si toho vážím.

Motto:

„V každém případě jsem přesvědčen, že On v kostky nehraje.“

(Albert Einstein píše v dopise Maxi Bornovi, 1926)

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 SPIRITUALITA V TOKU ČASU	10
1.1 POJEM SPIRITUALITA	10
1.2 MYSTICKÉ PROŽITKY.....	12
1.3 ÚHEL POHLEDU NA SPIRITUALITU.....	13
1.4 MODEL SPIRITUALITY.....	14
2 OSOBNOST TOMÁŠE HALÍKA	16
2.1 ŽIVOTNÍ ZASTÁVKY.....	16
2.2 VEŘEJNÁ A LITERÁRNÍ ČINNOST	17
2.3 NÁZOROVÁ PLURALITA V DIALOGU.....	19
2.4 Oponent ROMAN JOCH	22
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V ROLI POMÁHAJÍCÍ PROFESE	24
3.1 KOŘENY SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V HISTORII.....	25
3.2 SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ ASPEKTY V DÍLECH PEDAGOGŮ A FILOZOFŮ	26
3.3 PRAKTICKÁ REALIZACE VE STŘEDOVĚKÉ SPOLEČNOSTI	27
3.4 SOCIÁLNÍ SLUŽBY V SOUČASNÉM MYŠLENÍ CÍRKVE	28
3.5 SYNDROM VYHOŘENÍ V SOCIÁLNÍ PRÁCI	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 KVALITATIVNĚ ORIENTO VANÝ VÝZKUM	32
4.1 VÝZKUMNÁ METODA	33
4.2 VYBRANÉ TEXTY TOMÁŠE HALÍKA.....	33
4.3 VYBRANÉ TEXTY ANTHONYHO DE MELLA.....	39
4.4 KOMPARACE AUTORŮ	45
4.5 VÝZKUMNÁ ZJIŠTĚNÍ.....	46
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	50
SEZNAM PŘÍLOH	54

ÚVOD

Každý z nás se během života setkal, ať v rodinném životě nebo třeba ve školním prostředí s něčím, co zůstalo zatím z různých důvodů skryté a je nám zatěžko se o to s někým podělit. Čas dává šetrně zapomenout, a když už přichází pocit, že jsme úspěšně vytěsnili z naší mysli všechno, čeho se toužíme zbavit, objeví se nové skutečnosti, které nás vrátí zase zpět a my znovu a ještě s větší intenzitou zažíváme opakovaně původní nepříjemné pocity. Jak tyto stavy řešit? Nabízí se využít duchovní hodnoty, které k nám masově pronikají. Co si z nich vybrat? Nepřikláním se k žádnému náboženskému proudu, ani už nehledám pravdu ve smyslu všehopoznání, zaujímám jen roli tichého pozorovatele. Těžké je vůbec ke spiritualitě přiblížit natož jí definovat. Stanislav Grof říká, že spiritualita byla v dějinách lidské společnosti nesmírně významná síla a dnes hlavní překážkou při zkoumání duchovních zážitků, shledává, že jsme ovládnuti materialistickou filozofií a postrádáme skutečné pochopení náboženství a spirituality. Západní věda odmítá nekompromisně a bez rozdílu všechny spirituální koncepce. Řada velkých mystických tradic vyvinula specifické techniky vyvolávání duchovních zážitků a kombinovala pozorování s teoretickými úvahami způsobem podobným moderní vědě. A pokud má v naší kultuře někdo duchovní zážitek toho druhu, který se vyskytuje v každém světovém náboženství, bude poslán s největší pravděpodobností k psychiatrovi a je poznamenán dokonce života (Grof, 2013). A právě z tohoto důvodu bych se chtěla věnovat spiritualitě v mé bakalářské práci. Myslím, že si zaslouží bližší seznámení.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část uchopí spiritualitu jako pojem, pohled, jakým se dá na ní podívat, představí osobnost Tomáše Halíka a historické kořeny sociální pedagogiky, její prvky v dílech pedagogů a filozofů, sociální služby z pohledu církve i současný problém syndromu vyhoření. Praktická část je zaměřena na kvalitativní výzkum, kde jsou položeny výzkumné otázky, použita metoda narativní analýzy textů, komparace autorů a vyhodnocení výzkumu.

Cílem bakalářské práce je prozkoumat dostatečné množství dat, aby bylo možné posoudit, spirituální odkaz s důrazem na souvislost se sociální pedagogikou a jeho případný vliv na pracovníky v pomáhajících profesích.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SPIRITUALITA V TOKU ČASU

Zájem o spiritualitu jako takovou se v současné době zvyšuje i přesto nebo právě proto, že dlouhodobě klesá důvěra v náboženské instituce. Náboženské systémy přestávají mít ostré hranice a stávají se ideovými systémy. Prohlubuje se odcírkevnění české společnosti, jak institucionální, tak dogmatické. Dá se také dokonce uvažovat o budoucí transformaci náboženství. Náboženská víra se stále více profiluje směrem typickým pro spiritualitu jako neinstitucionalizovaný typ religiozity s cílem snahy o individuální rozvoj. Hlavní roli v budoucnu bude zřejmě hrát náboženský prožitek a schopnost náboženských skupin a proudů nabídnout akceptovatelnou variantu vůči moderní společnosti (Václavík, 2010).

Spiritualita tak dostává podobu svobodného duchovního prostoru mimo církevní prostředí. Svobodná volba člověka, která může přispět nemalou měrou k jeho rozvoji, rozšíření obzoru a pochopení sebe sama. C. G. Jung popisuje intuitivní typ člověka, kdy intuice jako šestý smysl, je pro něj přirozenou složkou osobnosti (Jung, 1993). Už při vyslovení samotného slova spiritualita mnozí lidé, přestože neznají ani význam slova podvědomě tuší, že se jedná o jakousi neuchopitelnou substanci. Je to jev, který vede k zamyšlení nad příčinou probuzeného zájmu a souvisí s celkovým klimatem ve společnosti. Na spiritualitu můžeme pohlédnout z několika hledisek, jako na samostatnou esenci provázející lidstvo od pradávna, její postupné vplutí do hlavních náboženských proudů, i současný odklon a snaha o obohacení jinými prvky. Vysvětlíme si její pojem, spojení s mystikou a zmapujeme úhel pohledu na tento fenomén.

1.1 Pojem spiritualita

Přesné a jasné vymezení tohoto pojmu je velmi těžko definovatelné. Kořen pochází z latinského slova „spiritus“ duch, někdy se překládá i jako dech, což by se mohlo vysvětlit i jako proudící dech či vdechnutí někoho či něčeho, kdo může vdechnout život a také rozhodnout, jestli se něco takového uskuteční. Výraz označuje jak citlivost vůči duchovním hodnotám, tak samotnou praxi, která je vlastní té které náboženské skupině (Petrosillo, 1998).

Její samotné kořeny mají původ v křesťanské tradici. Nenáboženská spiritualita, je příznačný pojem pro tendenci distancovat se od náboženské tradice. Touto spiritualitou se rozumějí prožitky (tradičně ovšem označované jako náboženské), ke kterým dochází mimo rámec náboženských organizací a bez vztahu k doktrínám těchto organizací (Řičan, 2007).

Náboženská spiritualita - zde termín spiritualita můžeme nahradit slovem zbožnost. Jako pojem, který vyjadřuje, niternou polohu náboženství se v druhé polovině 20. století rozšířil také na Západ i mimo oblast křesťanství. Zde k tomu přispělo náboženské hnutí New Age, očekávající příchod blaženého věku, k němuž má dojít právě skrze spiritualitu. Tu můžeme chápat jako osobní zbožnost, založenou na přímém náboženském zážitku. Nový věk má nahradit minulost s dominujícím křesťanstvím. Nová spiritualita má vést člověka a lidskou společnost ke vzájemné harmonii.

Rozšíření pojmu tak souvisí se zvýšeným zájmem o náboženství na Západě, především o náboženství mimocírkevní a alternativní, a na druhé straně s krizí institucí a typem zbožnosti, se kterými je spojen. Pojem se tak odpoutal od svého základu a šíří se tak mimo oblast považovanou za doménu náboženství a stal se nástrojem pro odmítnutí organizovaného života. Také pojem sebou začal nést i kladné hodnocení duchovního prožitku, jež v denním užívání umocňuje a rozšiřuje potenciál člověka. Religiozita tak v protikladu se spiritualitou získává negativní příděch. Představuje zkostnatělost, dogma a omezování. Zatímco spiritualita je spojena s kreativitou, svobodným projevem a využitelností pro stávající svět.

V osmdesátých letech 20. stol. vstupuje pojem i do databáze psychologických termínů. To vyjadřuje určité pochopení a sympatie pro určitý způsob náboženského života a pojem spiritualita je využita pro vystižení pozitivních zkušeností s duchovně smýšlejícími pacienty a klienty. Prostřednictvím pojmu bývá vyjádřena naděje, že může mít ozdravující potenciál. Spiritualita by ovšem neměla být idealizována, ale navzdory své ideologické zátěži může být znatelně užitečná (Vojtíšek, Dušek a Motl, 2012).

Samotné užívání pojmu spiritualita můžeme však zaznamenat teprve v 16. století ve Španělsku. Běžně se užívá označení spiritualita ale daleko později, na přelomu 19. a 20. století, kdy je spirituálno spojováno výhradně s teologickou reflexí duchovního života (Babyrádová, Havlíček, 2006).

1.2 Mystické prožitky

Spiritualita jako ryze duchovní přesah může být vnímán nezávisle na víře v jakémkoliv náboženském i nenáboženském směru a tak intenzivní spirituální zážitky označujeme za mystické. Mystika (odvozeno z řeckého slova *mystikos* - tajemný, *myein* - zavírat, *mystes* - zasvěcený dostupný pouze povoláním) probouzí vnitřní zrak, obrací pozornost do vlastního nitra. Překlenuje propast s Bohem. S mystikou se setkáváme hlavně v západní světové tradici. Mystika se jeví jako vysoce specializovaná podoba hledání skutečnosti a dokonalého života. Živí ji ona „duchovní jiskra“, schopnost transcendence, která zůstává u běžné populace pod prahem. Mystika se postupně vynořuje ze své skrytosti a stává se dominantní. Celá osobnost se tak pozvedá na takový stupeň vědomí, kdy si uvědomujeme nové pole vnímání. Mystika je ve své ryzí podobě věda o posledních věcech, věda o sjednocení s absolutnem a mystik je člověk, který k tomuto dospěl. Cílem každého mystika je sjednocení s Bohem (Underhill, 2004). *Poznávacím znamením pravého zasvěcení není, že ví, ale že je* (Underhill, 2004, s. 103).

Mystici ji mnohou popsat skrze vlastní mystickou zkušenost procítěním. Jedná se především o niterný pocit jedince v podobě spontánního mystického prožitku. Prožitkem rozumíme stav změněného vědomí. Objevují se vize, hlasy, zjevení. Svou povahou mnohdy připomínají příznaky duševní poruchy. Tyto stavy ovšem mohou být zdrojem síly a mnohdy působí léčivě. Mezi mimořádné prožitky řadíme i tzv. glosolalie, modlitba v neznámém jazyce. Z hlediska hlubinné psychologie můžeme daný jev přisoudit podnětům z nevědomí, tím ovšem není zpochybněn jejich nadpřirozený původ (Vojtíšek, Dušek a Motl, 2012).

Známí mystikové byli učenec Mistr Eckhart nebo sv. Jan od Kříže. Mezi nenáboženské prožitky řadíme i takové prožitky, které se sice vyskytují mimo kontext konkrétní náboženské tradice, ale jsou popisovány prostředky typické pro popis spirituálních prožitků. Setkáváme se s nimi často v souvislosti s požitím drog. Pod vlivem těchto látek se člověku rozpadají schémata, jimiž obvykle uchopuje svět a skrze něž je rozumí i sobě samému. Tyto zkušenosti a to i po odeznění účinku drogy, podněcují celou řadu duchovních otázek. Podobné prožitky zakoušíme i během existenciálně významných okamžiků našeho života, které jsou doprovázeny pocitem, že se nic neděje pouhou

náhodou. Mezi prožitky přesvědčeného ateisty a zapáleného věřícího není příliš ostrý předěl (Vojtíšek, Dušek a Motl, 2012).

1.3 Úhel pohledu na spiritualitu

Pohled encyklopedického výkladu

Nejprve se na spiritualitu se zaměříme z pohledu encyklopedického výkladu a zjistíme, že ve slovnících jsou obvykle uváděny tři základní druhy spirituality.

Jako první se nabízí pojetí spirituality platónské či novoplatónské, zde se jedná o pojetí hlásající opozitum ducha a těla. Duchovní život podle tohoto pojetí znamená oddělení spirituálního od praktického.

Druhé pojetí je spíše psychologické, kdy duch je chápán jako komplementární pojem k hmotě (zde je spojováno duchovní s duševním). Toto druhé pojetí má řecký původ a je důležitým východiskem pro zkoumání spirituality v současnosti.

Třetí pojetí je pak křesťanské, kdy navázání kontaktu s duchovním je ztotožňováno se splynutím s třetí božskou osobou, Duchem svatým, která působí v člověku (Babyrádová, Havlíček, 2006).

Pohled psychologický

Zde můžeme definovat spiritualitu jako prožitkové jádro náboženství. Náboženství zahrnuje širší pojem. Patří do něj jádro, spiritualita a vnější aktivity, pro náboženství typické, tedy nauky, obřady, instituce. Toto řešení umožňuje ponechat pojmu náboženství jeho původní obsah a rozsah, a zároveň dát pojmu spirituality v psychologické teorii náboženství místo nejvyšší důležitosti (Říčan, 2007).

Pohled z vybraných dotazníků spirituality

Orientační obsahová analýza z vybraných dotazníků. Skládá se z pěti faktorů.

1. Mystická zkušenost spojená s absolutním vnitřním klidem.

2. Eko – spiritualita jako úcta a pocit jednoty s přírodou.
3. Pospolitost v blízkosti a lidské sounáležitosti.
4. Etické zaujetí v pocitu obdivu k dobru jiných lidí.
5. Latentní monoteistická zkušenost, kdy chápeme proces smrti jako návrat domů

Dokládá šíři, nejednotnost a neurčitost chápání pojmu spiritualita, do kterého zřejmě jednotliví autoři vkládají svá vlastní předporozumění a zaujetí (Říčan, 2007).

1.4 Model spirituality

Rozdělení na jednotlivé roviny poukazuje na komplexnost spirituality, je složkou osobnosti, umožňuje vnímání řádu světa, struktury vztahů, smysluplného prožívání.

Rozeznáváme sedm rovin spirituality

1. První rovina spirituality jsou **předpoklady**, s nimiž člověk přistupuje ke světu. Jsou to naukové a filosofické koncepce, které člověku vysvětlují svět, poskytují orientaci v něm a dávají jeho životu uprostřed tohoto světa smysl. Důležité místo mají zvláště koncepce božských osobností - teologie, koncepce člověka – antropologie, koncepce člověka překračující svá omezení - soteriologie, koncepce světa – kosmologie.
2. Praktickým odrazem těchto koncepcí do života jednotlivce i jeho společenství jsou **obřady** (např. obřady uzdravování, věštby), které tvoří druhou rovinu spirituality. Obřady mohou mít individuální i kolektivní podobu. K tomuto způsobu počítáme i osobní spirituální praxi, tedy např. meditaci, modlitbu. Patří sem všechno co praxi provází, posvátná místa, roucha, kadidla, zvony a jiné rituální rekvizity.
3. Třetí rovinu spirituality bychom mohli nalézt v posvátných **normách a hodnotách**, které jsou chápány jako dané "odjinud" (přikázány Bohem). Tím však také kladou více zodpovědnosti na lidské svědomí. V některých společenstvích tvoří tyto posvátné normy zakotvený právní systém.

4. Inspirací obřadů a zdrojem naukových koncepcí i etických pravidel bývají posvátná **vyprávění**. Mýty, legendy, mudrosloví, příběhy jedinečných osobností. Jako posvátné vyprávění můžeme uvést legendu o Veronice i přesto, že ji evangelia nejmenují, ženu, která podala Ježíšovi svůj závoj, aby otřel krev a pot z tváře na křížové cestě. Další legenda zmiňuje příběh o svatém Patrikovi, vypráví, jak světec vysvětloval nevěřícím tajemství Nejsvětější Trojice. Pro názornost utrl listek jetele a ukázal trojlístek posluchačům s otázkou, zda vidí jeden list, nebo listy tři.

5. Podstatnou součástí spirituality a jednou z jejích rovin jsou **zážitky**. Mohou být spontánní či záměrně získané prostřednictvím společných obřadů či osobní spirituální praxe i jakkoli jinak.

6. Vše dosud jmenované má vztah ke **společenství**: nauky, příběhy a etické normy jsou duchovním společenstvím uchovávané a rozvíjeny, společenství umožňuje i jedinečné a intenzivní duchovní zážitky. Pochopení sebe samého jako součásti společenství, vědomí příslušnosti.

7. Poslední podobou spirituality je umělecká či materiální **tvorivost**: vztah k Posvátnu je možné vyjádřit i tvorbou uměleckých či materiálních hodnot např. ve formě hudby, obrazů, různých předmětů, které se mohou stát posvátné pro celé společenství a sehrávají svoji úlohu při obřadech (Dingir, b.r.)

2 OSOBNOST TOMÁŠE HALÍKA

Tomáš Halík je vzděláním filozof, sociolog, teolog a religionista mezinárodního významu. Působí aktivně ve veřejném životě, angažuje se v občanských a charitativních iniciativách. V poslední době je i známou mediální postavou. Je znám svým tolerantním přístupem v dialogu mezi příslušníky různých národů, ras, náboženství a politického přesvědčení. Vyjadřuje se k otázkám politické, hospodářské a vědecké etiky. Účastní se rozhovorů s představiteli rozdílných křesťanských církví, judaismu, islámu, buddhismu a hinduismu. Pouští se do politických střetů a nebojí se kontroverzí. Vyslovuje jasně své názory a vede o nich aktivní diskuze. Podílel se za socialistické éry na utváření české církve. Považuje cestování za nezbytnou součást vzdělání. Je mnohdy katolíky kritizován za svou liberálnost a kritiku církve.

Ve své vědecko-pedagogické práci se zaměřuje hlavně na filozofii a sociologii náboženství, vztah náboženství, kultury i politiky a otázky evropské kulturní identity. Byl externím poradcem prezidenta republiky Václava Havla. Dosud publikoval přes 200 prací. Především knih i článků, doma i v zahraničí. Za podstatnou považuje nauku o cestě, spiritualitu pro přicházející dějinnou epochu (Jandourek, 1997). Příznivci si ho cení zejména pro jeho inspirativní myšlení a otevřenosti k názorům ostatních.

Přiblížíme jeho životní cestu, literární činnost, mezikulturní dialog a v neposlední řadě jeho případné podněty pro sociální pedagogiku.

2.1 Životní zastávky

Tomáš Halík se narodil v 1948 v Praze. Pochází z matčiny i z otcovy strany ze dvou chodských rodů, kde z jedné větve vzešel filozof Emanuel Rádl. Narodil se do rodiny Marie Halíkové, ženy v domácnosti, kterou Halík popisuje jako dámu s velkým lidským porozuměním i darem empatie a Dr. Miroslava Halíka, který působil jako bibliograf v Národní knihovně v Klementinu a podstatnou část života se zabýval literární pozůstalostí Karla Čapka. Střední školu ukončil v roce 1966 na Střední všeobecně vzdělávací škole. Mezi lety 1966 až 1971 studoval na Karlově univerzitě sociologii a filozofii. Byl žákem

významného českého filozofa Jana Patočky. Účast ve studentském hnutí Pražského jara a studijní pobyt ve Velké Británii. Doktorská promoce v roce 1972.

V roce 1977 je tajně ve východním Německu (Erfurtu) vysvěcen na jáhna a o rok později na kněze. Po roce 1982 patří k nejbližším spolupracovníkům kardinála Tomáška, je iniciátorem v Desetiletí duchovní obnovy národa, zapojuje se do dění v bytových filozofických seminářích, zejména u mluvčího Charty 77 Radima Palouše. V roce 1984 získává atestaci z klinické psychologie. Mezi roky 1984-1989 pracuje jako psychoterapeut pacientů závislých na alkoholu a drogách na protialkoholním oddělení kliniky FN UK. Po té tajně studuje teologii v Praze a po roce 1989 postgraduálně na Papežské lateránské univerzitě v Římě. Do roku 1989 působí v podzemní neveřejné církvi, podílí se na tvorbě a šíření samizdatu.

Po sametové revoluci vykonává cestu do Říma při příležitosti svatořečení Anežky České a zde se poprvé setkává s papežem Janem Pavlem II. Po sametové revoluci absolvuje studijní pobyty po všech šesti kontinentech. Ve Vídni na konferenci se setkává s Matkou Terezou.

V roce 1990 ho Papež Jan Pavel II. jmenuje konzultorem Papežské rady pro mezináboženský dialog a v témže roce se stává prezidentem České křesťanské akademie. Působí v kostele Nejsvětějšího Salvátora v Praze jako rektor. Jmenování profesorem Karlovy univerzity. Účastní se husovské konference v Římě za přítomnosti prezidenta Havla a papeže. Jako hostující profesor působil na univerzitě v Pittsburgu. Získává americkou Cenu tolerance a vydává se na polární výpravu do Antarktidy. V roce 2003 vyznamenán cenou kardinála Königa za zásluhy o obhajobu lidských práv. Jmenování čestným prelátem Jeho svatosti (monsignorem) Benediktem XVI.

V roce 2014 je mu udělena **Templetonova cena** za celoživotní dílo.

2.2 Veřejná a literární činnost

Tomáš Halík je neskutečně činný ve veřejné sféře. Je aktivní v Akademické farnosti Praha, v kostele Nejsvětějšího Salvátora u Karlova mostu. Dále přednáší na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V nedávné době hostoval na University of Notre Dame, Indiana

v USA. Poskytuje rozhovory v rozhlase, televizi, přispívá do novin, časopisů, elektronických periodik atd. Během každoročního letního pobytu v porýnské poustevně většinou napíše knížku. Budu se blíže věnovat některým z nich.

Jedna z prvních, kterou jsem v souvislosti s ním přečetla byla kniha, rozhovorů **Ptal jsem se cest**. Jedná o životopisný rozhovor o hledání vlastní cesty v duchovním životě, ve filozofii i v soudobé společnosti. Rozhovor zavede čtenáře do mnoha různých prostředí: do čapkovské atmosféry rodičovského domu, do studentského hnutí kolem Pražského jara 1968, do světa "podzemní církve", bytových seminářů a samizdatů v době "normalizace", do pozadí aktivit kardinála Tomáška kolem roku 1989, do Vatikánu v době přípravy první papežovy cesty do Československa, mezi americké politické myslitele i do ticha indických buddhistických klášterů (Jandourek, 1997). Kniha mi umožnila seznámení se zajímavými úvahami, v té době nepříliš obvyklými. Ještě dne si pamatuji, jak popisuje Nietzscheho rozervanost. *„Podívej se pořádně do Nietzscheho tváře: za hradbou zježeného dragounského kníru uvidíš jemnou, bolestí poznamenanou tvář nesmírně citlivého člověka. Nietzscheho literární styl, ta bojovná, provokující silácká terminologie zabijáka všech bohů a potírače vši morálky je jako ten knír, maska, obranný val. Kdo se jim nedá zkrát, najde úplně jiného myslitele, básníka a mystika. Viděl dřív než jiní dynamiku pravdy, nechtěl ji mrzačit tím, že ji nasadí krunýř systému a definic, svými aforismy a šlehy osvěcoval jako blesky v noci její tajemnou hloubku a životnost, tedy ustavičný plápolavý pohyb“* (Jandourek, 1997, s. 285). Halík později Nietzscheho označí za inspirativního ateistu (Halík, 2007).

Oslovit Zachea

Jedná se o promluvy či kázání, které autor pronesl při různých svátcích liturgického roku, ale i jako promluvy k politikům, politickým událostem a u příležitosti setkání s neznámými i známými osobnostmi české veřejnosti. Sám autor se snaží ve svých promluvách oslovit zejména lidi hledající, včetně těch, kteří nenavštěvují bohoslužby a udržují si odstup od církevního prostředí. Je narážkou na novozákonní příběh o hříšném celníkovi Zacheovi, který chtěl vidět Ježíše, ale bál se za ním přijít a oslovit ho. Proto se ukryl v koruně stromu a Ježíš ho pod strom přišel oslovit. Naše české občany pokládá Halík právě za tento typ lidí. Něco je na spiritualitě láká, ale ostýchají se přijít blíže. Mám rád Zachee, myslím, že jim rozumím. Mnoha lidem, možná připadají „nadřazení“ ale má zkušenost je, že tak

nečiní z pýchy, ale z ostychu, možná jejich nechuť k zástupům pramení z vědomí, že pravda je příliš křehká a tak se ukrývají pod fíkovými listy. Oslovit Zachea může jen ten, kdo zná jeho jméno (Halík, 2003).

Vzdáleným nablízku

Knihy o vztahu víry a nevíry tváří v tvář aktuálním problémům naší doby vznikla z podnětu amerického nakladatelství a je tedy první knihou Tomáše Halíka, obracející se primárně k anglicky mluvícímu světu. Nabízí nevšední pohled na vztah náboženství, víry a spirituality ke kultuře a k světu, v němž žijeme, a je navíc psané jazykem, který je přístupný mnoha lidem. Jednou jsem viděl na stěně stanice pražského metra nápis: „Ježíš je odpověď!“, který tam někdo napsal, avšak jiný, další k tomuto připsal: „Ale jaká byla otázka?“. Zapomínáme otázky, které byly kladeny a k nimž tyto odpovědi směřovaly (Halík, 2007).

Co je bez chvění, není pevné

Autor zde popisuje své zkušenosti z cest po všech šesti kontinentech naší planety včetně expedice do Antarktidy i z hledání vlastního místa v náboženském i občanském životě jsou autorovi východiskem pro čtrnáct úvah o stěžejních duchovních i civilizačních problémech naší doby. Na cestě labyrintem dnešního světa, labyrintem vlastního osudu i labyrintem soudobého filozofického i náboženského myšlení autor rozvíjí trvalý dialog víry a pochybnosti jako dvou sester, které se vzájemně potřebují a doplňují (Knihy, b.r.).

2.3 Názorová pluralita v dialogu

V druhé polovině 20. století se postupně začíná rozvíjet mezikulturní a mezináboženský dialog, kde jsou si všichni účastníci rovni, respektive dialog mezi lidmi různých názorů. Do doby přicházejícího novověku se odlišná náboženství příliš nepotkávala, protože bylo značně omezeno cestování a tedy i přístup k informacím. Ale první pokusy nacházíme už v antice, kde Středozemí tvořilo jeden kulturní prostor, kde se setkávaly různé národy a měly možnost poznat i náboženské představy druhých.

Velmi otevřená byla však řecká kultura, kde bylo zvykem, že konkrétní podoba náboženství se lokálně velmi lišila. Každá řecká obec měla svůj náboženský systém, který spolupracoval s jinými systémy, ale v jádru byl nezávislý (Máš před sebou všechny mé cesty, 2008, s. 142).

Už sám apoštol Pavel, nejvlastnější tvůrce křesťanství, bez něhož by křesťanství zřejmě zůstalo jedním z proudů židovství, byl sám obyvatelem tří světů, kultur. Byl zakořeněný v židovství jako farizej, řecky vzdělán a zároveň byl svobodným řeckým občanem (Halík, 2003). Ke konfrontaci odlišné víry docházelo pouze v místech, kde se spolu územně setkávali. Většinou se však jednalo o konfliktní střetnutí.

Dnes představitelé jednotlivých náboženství projevují snahu o vzájemné sblížení a překonávání předsudků. Zatím však nebyla vyřešena otázka, kdo tyto hovory bude vést a korigovat. Prozatím tyto vztahy koordinuje Papežská rada pro mezináboženský dialog. Jde zde také o to, že některá náboženství nejsou organizačně sjednocena. Přesto dochází k formám spolupráce, především mezi křesťansko-židovskou komunitou, která má nejvíce společného. Celosvětově se také názorově sjednocuje, díky ekumenickému hnutí, spolupráce mezi muslimy, židy a křesťany. Mají víru v jediného Boha a velmi podobné etické zásady. Katoličtí, buddhističtí a hinduističtí mniši pořádají už od sedmdesátých let výměnné pobyty v kláštorech. Křesťané mapují život svých kolegů, zúčastňují se některých aktivit, učí se meditovat.

Německý emeritní profesor ekumenické teologie, teoretik i praktik mezináboženských setkání **Hans Küng**. Když je Ježíš pro křesťany světlo, musíme vidět, že pro Židy je světlem Tóra, muslimy osvětluje Korán a velké světlo je také Buddha. Pro všechna náboženství jsem našel podobné důkazy (Küng, 2013). Jako prezident nadace vytvořil rozsáhlý projekt pod názvem "Světový étos". Mapuje vztahy křesťanství s hinduismem, buddhismem, islámem i čínským náboženstvím. Hans Küng také zorganizoval Parlament náboženství světa v roce 1993. Toto vícestranné mezináboženské shromáždění není oficiální reprezentací jednotlivých směrů, ale účastníci se vyjadřují k aktuálním otázkám. Jeho autorita plyne z přirozené autority zúčastněných osobností. Za praktický smysl těchto setkání se pokládá hledání společného etického základu nejen pro osobní mravní život jednotlivce či společnosti, ale i pro světové hospodářství a světovou politiku.

Abrahamovská náboženství s hinduismem a buddhismem také spojuje meditační hnutí, kdy teisté přejímají postupy od neteistických buddhistů. Zde můžeme jmenovat amerického mnicha Thomase Mertona. S dalším originálním pojetím mezináboženské tematiky přichází **Anthony de Mello**, představitel soudobé spirituality. Měl názor, že lidé jsou všude stejní. Existuje pouze tenká slupka kultury, která se liší, ale v nitru jsme stejní. Problémy, nenávisť, konflikty, pocit viny, emociální závislost, vše je stejné. Seškrábneme kulturní slupku a jsme stejní (de Mello, 2012). Jezuitský kněz a psychoterapeut narozený v Indii. Dokázal propojit západní a východní moudrosti. Východní filozofie mu sloužila jako zdroj nevyčerpávající inspirace. Jeho čtivé a přemýšlivé příběhy jsou záměrně psány tak, aby nebylo zřejmé, ke které duchovní tradici autor patří. Mezi nejvíce odklánějící se díla od katolické víry patří bezesporu převážně sebrané spisy vydané posmrtně. Jedná o knihy *Bdělost*, *Čirá radost* a *Cesta k lásce*. Zde nabádá k probuzení a osvobození. Duchovní inspirační texty vydává brněnské vydavatelství Cesta. Poskytuje zde návod na duchovní cvičení. Doporučoval se ptát svých vlastních emocí, co nám chtějí sdělit a že i negativní emoce mají pozitivní smysl. Byl na čas svou církví odmítnut pro vzdalování se od křesťanské víry (Štampach, 2010).

K mezináboženskému dialogu patří nejen poznávání abstraktních systémů, nýbrž živých lidí. Buddhistů, muslimů, Židů. Chceme-li porozumět jejich životům, myšlenkovému světu, zvykům a postojům, měli bychom znát prameny jejich tradic, zejména původní posvátné texty (Halík, 2006). Vzájemné poznávání náboženství nemůže zůstat jen u studia pramenů, ale musí docházet k osobnímu setkávání. Prostředí, kde dochází k mezinárodnímu mezináboženskému setkávání, může být umělé a zavádějící. Je žádoucí se poznávat ve svém přirozeném prostředí (Halík, 2002).

Nejde nastolit celosvětový mír bez spolupráce náboženství a měli bychom respektovat i nějaké ty čtyři miliardy lidí, kteří se nehlásí k víře v jediného Boha. Diskuze by měla probíhat o jediném tématu: čeho si nanejvýš vážím u jiných náboženství a co postrádám ve svém vlastním (Lapide a Panikkar, 2003).

2.4 Oponent Roman Joch

Tomáš Halík má řadu oponentů, zvláště potom z řad konzervativně smýšlejících katolíků. Jedním z nich je **Roman Joch**, který působí jako publicista, politik, překladatel. V tomto článku se vyjadřuje k pojetí pravdy.

V čem se mýlí Tomáš Halík?

Pro Halíka je charakteristické, že problém pravdy příliš neřeší. Náзор, pohled někoho jiného pro něj není důvodem ke zkoumání a přemýšlení, k hledání pravdy, ale podnětem k psychoanalýze oponenta. Jak výstižně napsal jeden recenzent, Halík si přivlastňuje „monopol na pochybnost“. Pochybovat smí jen on, jeho oponenti jsou vždy a nutně „dogmatici“, a jsou tedy již předem vyloučeni z jakékoliv debaty. Jestliže však ve svých pochybnostech nahlédli, že Halík je povrchní, protože se vyhýbá řešení problému pravdy, který je v náboženství klíčový? Halík rád dává na odiv, že je zcestovalý a zná jiná náboženství. To může být pravda. Ovšem nepodstatná. Protože duchovní zážitky, spiritualita a efektní styl, od kterých si Halík tolik slibuje, jsou podle mne méně důležité než otázka pravdy. V křesťanství je klíčovým momentem ukřižování Krista, které vykoupilo člověka a vyřešilo problém hříchu. Avšak pro poznání, zda je křesťanství pravdivé, je klíčovým momentem zmrtvýchvstání, tedy překonáním smrti Kristem, kterým se otevírá každému člověku cesta k životu. Pokud ke zmrtvýchvstání Krista nedošlo, celé křesťanství je nedůvěryhodné. Etika, spiritualita, duchovní zážitky, nemá žádnou hodnotu. Svatý Pavel, díky kterému se křesťanství začalo šířit mezi pohany, to věděl přesně a vyjadřoval se naprosto nesentimentálně: pokud ke zmrtvýchvstání Krista nedošlo, „křesťané jsou těmi nejubožejšími ze všech lidí“. Pokud se však uskutečnilo, je křesťanství pravdivé, a jiné duchovní směry, jež jsou s ním neslučitelné, ateismus, buddhismus, hinduismus, islám, atd. jsou nezajímavé – bez ohledu na to, jak vybroušeným stylem je jejich hlasatelé hlásají. Problém pravdivosti jednotlivých náboženských tvrzení je však podle Halíka pseudoproblémem, protože spiritualita a dobrý styl vyřeší všechno. Ale právě naopak, neřeší vůbec nic. Pokud je veškeré náboženství není pravdivé, jediným správným postojem je na ně z vysoka kašlat. Pokud je však nějaké náboženství pravdivé, není snad větším omylem, jehož se člověk může dopustit, než je – k vlastní škodě – ignorovat! Slovní eskamotérství není náhradou za poznání pravdy. Například již jen tak banální pravdy, zda existuje život po životě, či nikoli; zda lidské vědomí končí biologickou smrtí,

anebo zda po smrti přetrvá a je vystaveno soudu za své pozemské skutky. To každý z nás s jistotou pozná až po smrti – to ale může být pozdě; nebylo by tedy lepší to poznat již za našeho života a podle toho se zařídit (Joch, b.r.)?

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V ROLI POMÁHAJÍCÍ PROFESE

Jako studijní obor, speciální pedagogická disciplína zaznamenala po r. 1990 v České republice výrazný rozvoj. Je to dáno společenskou poptávkou, najít odpovědi na citlivé sociální otázky. Objevuje se aktuální potřeba nalézt sociálně pedagogickou péči, která se bude věnovat jednotlivcům, skupinám i sociálně vyloučeným lokalitám. Má kořeny v samotné vědě o výchově – pedagogice díky jejímu sociálnímu rozměru. Zde může česká sociální pedagogika, vzhledem ke své malé tradici čerpat inspiraci z okolních zemí (Procházka, 2012).

Můžeme ji pojmout jako obor teoretický či spíše jako oblast praktickou, aplikovanou. Problematika sociální pedagogiky se týká v zásadě celé populace a jedná se především o otázku životní pomoci. Sociální pedagogika je více otevřenou disciplínou než jiné obory, její obsah se bude v budoucnu měnit a vyvíjet. *Sociální pedagogika má charakter transdisciplinární a výrazně integrující* (Kraus, 2008, s. 52).

Filozofie je také pro sociální pedagogiku stejným obecným východiskem jako pro všechny vědní disciplíny. Poskytuje odpovědi na nejjobecnější otázky vztahů člověka k přírodě, k ostatním jedincům, společnosti i k sobě samému. Filozofie je schopnost uvažovat, zachytit to co celku života dominuje a dává mu smysl a pedagogika jako nauka o výchově má za předpoklad určitou ideu smyslu života. Ve výchově, vychováváme k takové formě života, která je pro nás důležitá nejen pro sebe, ale pro celé společenství. Filozofie je kompetentní o všech pedagogických ideách smyslu uvažovat, analyzovat předpoklady, na kterých pedagogika stojí (Jůzl, 2010).

Teologie může dát sociální pedagogice další dimenzi, sociálně pedagogickým pracovníkům pomáhá prohloubit duchovní život, hodnotovou orientaci a etický kodex. Jedním z nejtěžších úkolů, kterého se bude muset zhostit, je pomocná ruka při *hledání identity a vnitřního zakotvení* v této rychle měnící se době, je třeba pomoci těm kteří nejsou schopni tempo zvládat a takových lidí přibývá (Kraus, 2008, s. 50).

3.1 Kořeny sociální pedagogiky v historii

Základem středověké společnosti byl ideál člověka a společnosti. Vychází z učení Ježíše Krista. Opírá se o jeho poselství obsažená v evangeliích, což je radostná zvěst, která je po jeho smrti svěřena do rukou těch které Kristus ustanovil. Díky apoštolskému úsilí jeho učedníků se velmi rychle šíří i přes kruté represe. Je to doklad jak síly myšlenky obsažené v poselství evangelií, tak stále intenzivnější potřeby nového uspořádání světa. Nový ideál člověka a jeho výchovy se spojuje s církví a její snahou prohlubovat lásku k bližnímu a soucit s trpícími.

Víra se stává dominantní oblastí výchovy a vzdělávání a snaží se přimět člověka k pomoci bližnímu. Významně ovlivnil pohled na člověka a jeho místo ve společnosti **Sv. Augustin** (Procházka, 2012). Narodil se v severní Africe, původně byl *manicheista*, což bylo náboženské učení z Persie, napůl náboženské a napůl filozofické. Jméno má po svém zakladateli (Máni). Máního učení je syntézou křesťanství a buddhismu (Heller a Mrázek, 2004). Podle něj je svět rozdělen na dobro a zlo, světlo a tmu, hmotu a ducha. Augustinus se zabýval především otázkou zla, zajímalo jej, odkud zlo pramení. Dospěl k názoru, že zlo pochází z lidské neposlušnosti a dobrá vůle je dílo Boží. Doporučoval žít tak, abychom svým životem dávali najevo, že patříme k vyvoleným. To ovšem člověka nezbavuje svobodné vůle. Vnímá jedince jako duchovní bytost, s materiálním tělem. Nahlíží na svět, jako na souboj dvou identit, obce pozemské a obce Boží. Ty bojují o nadvládu v každém jednotlivci. Boží obec se nakonec identifikovala s církví jako organizací (Gaarder, 2006).

Dalším z významných myslitelů vrcholné středověké společnosti byl **sv. Tomáš Akvinský**. Byl univerzitním profesorem v Paříži. Byl filozof a stejnou měrou i teolog, protože v té době žádný podstatný rozdíl mezi filozofií a teologií neexistoval. Pokoušel se propojit Aristotelovu filozofii s křesťanstvím. Syntéza víry a rozumu. Domníval se, že lze pomocí rozumových schopností dosáhnou stejných pravd, o jakých se dočítáme v Bibli. Vyjadřoval tím, že k Bohu vedou dvě cesty, jedna skrze víru zjevené pravdy a druhá rozumem a smyslovým vnímáním. Pozoruhodný názor měl i na ženy, podle něj je podřízenost ženy muži jednou ze zákonitostí přírody, ale její duše, je s duší muže rovnocenná a v nebi vládne rovnoprávnost (Gaarder, 2006).

V kontextu sociální pedagogiky můžeme za podstatné považovat jeho sociálněpolitické názory, kde je pro něj společenské uspořádání logické, postavené na přirozené hierarchii jako v přírodě samotné a tento názor se stal oporou celého feudálního řádu na dlouhou dobu neměnným (Procházka, 2012).

3.2 Sociálně pedagogické aspekty v dílech pedagogů a filozofů

Zmíníme práce těch autorů, kteří popsali zásadní vliv výchovy na člověka, kde lze vyzorovat přímou vazbu na sociální pedagogiku. Francouzský představitel **Claude Adrien Helvétius** vysoce oceňoval úlohu výchovy ve společnosti. Podporoval výchovu veřejnou a doufal, že jí lze dosáhnout přestavbu celé společnosti. Výchovu chápal jako působení sociálního a přírodního působení na člověka. Hájil rovné právo všech občanů na vzdělání a kladl důraz jak na rozvoj věcného vzdělání, tak mravní výchovy. Nejvyšším etickým zákonem pro něj bylo obecné blaho. K jeho nejznámějšímu dílu patří pojednání *O duchu*.

Dalším byl **Denis Diderot**, jehož největší význam spočívá v požadavku demokratizace školství, protože tradiční školský systém nerozvíjí schopnosti všech členů společnosti. Požadoval státní školy a bezplatné vzdělávání (Jůzl, 2010).

Francouzští encyklopedisté **Voltaire** nebo **Montesquieu** přinášeli názory vedoucí k úvahám o nerovnostech mezi lidmi, příčinách chudoby a zachování práv člověka.

Nejvýraznější postavou je však **Jean Jacques Rousseau**, myslitel, který se svým požadavkem rovnosti a svobody stal duchovním předchůdcem Velké francouzské revoluce, byl originální i rozporuplnou osobností. Ve výchově odlišuje tři vlivy – přírodu, věci a lid, přitom je jen výchova lidská částečně ovlivnitelná lidmi. Říká, že výchovu nelze zcela podřídit lidské vůli. Člověk je podle něj vystaven společenským vlivům a výchova se tak stává uměním, protože uvést do souladu všechny vlivy je svého druhu náhodou. Uvědomění si sama sebe, svých povinností je pro něj základem pro porozumění vztahu k druhým lidem (Procházka, 2012).

3.3 Praktická realizace ve středověké společnosti

S postupným zánikem Západořímské říše se prohlubují sociální nejistoty římského obyvatelstva a hospodářské problémy vedou k bankrotu třídy svobodných řemeslníků a rolníků. Rozklad, nejistota a neustálé hrozby válek vedou ke ztrátě vnitřní integrity říše. Obyvatelé přestávají být schopni platit daně. Zánikem státu se otevřel prostor pro sociální výpomoc, v té době se jednalo víceméně o sousedskou výpomoc dobrovolníků. Pomoc potřebným se nejprve stala výsadou středověkých klášterů, společenstevch při farnostech a kostelích. Svou sociální roli přebírali také městské správy, legalizovali žebrotu formou udělování práva.

V Čechách si vážíme sociální práce **Anežky České**, princezna byla nejmladší dcerou, krále Přemysla Otakara I. a jeho ženy Konstancie. vzdala se života uprostřed panovnického dvora, její touhou bylo vstoupit do kláštera a stát se služebnicí Boží. V roce 1232 Anežka zakládá špitál sv. Františka pro chudé a nemocné, kde se kladně projevuje její vztah k lidem, stává se jeho představenou. Obětovala na špitál celé své královské věno. Pečovalo se zde nejen o nemocné, ale i o poutníky na cestách, lidi bez přístřeší, chudé nebo pronásledované. Podobné špitály vybudovala i na jiných místech v Čechách. Anežka zasahovala také do veřejného života, radila totiž svému bratrovi Václavu I. Za blahoslavenou byla Anežka Česká prohlášena v roce 1874. V roce 1989 byla papežem Janem Pavlem II. prohlášena za svatou. Byla průkopnicí v organizování chudinské a nemocniční péče.

Další význačnou postavou byla **Zdislava z Lemberka** matka čtyř dětí Havla, Jaroslava, Zdislava a Markéty. Světící se Zdislava stala jako manželka a matka rodiny, ale její život a činnost se neomezovaly jen na soukromí. Brzy po svém příchodu na Lemberk se začala také starat o zdejší chudé. Poutníci, nemocní a potřební u ní vždy nalézali laskavé přijetí. Podporovala je, kde jen mohla a sama žila velmi skromně. Dokázala do Čech přivést nejnovější medicínské poznatky a postupy. Založila špitál v Jablonném, kde také pomáhala. Byla proto všemi milována a nazývána matkou chudých. Svatořečena byla papežem Janem Pavlem II. v Olomouci v roce 1995. Mezi další patří dílo **Jana Milíče z Kroměříže** jako příklad téměř „terénní sociální práce“, jeho činnost v sobě odráží znaky a podstatu středověké filantropické práce a je výsledkem velkého nadšení, vlastního příkladu a nezlomné činnosti. Můžeme zmínit také německého kazatele **Konráda**

z **Waldhauseru**, který dokázal přimět bohaté občany, aby odložili své drahé šperky a roucha a skládali sliby chudoby v Týnském chrámu (Procházka, 2012).

3.4 Sociální služby v současném myšlení církve

Podle etika Josefa Dolisty církev má zájem vstupovat do politického života s podněty v sociální oblasti, aniž by přestala rozlišovat autonomii státu a sama sebe. Spravedlivý společenský řád je založen na nejširších pozitivních vztazích mezi lidmi a tento řád má antropologický, sociální a racionální rozměr. Na základě tohoto spolupracuje církev s politiky, aniž by je chtěla nahrazovat. Politickou podporu chápe ze své strany jako službu lidem.

Sociální nauka církve považuje za hlavní pilíř princip subsidiarity, politickou zásadu, podle níž se rozhodování a zodpovědnost ve veřejných záležitostech má odehrávat na tom nejnižším stupni veřejné správy, který je nejbližší lidem. Lidská důstojnost má nejvyšší prioritu. Sociální služba v myšlení církve je skutečným kritériem toho, co lze nazvat láskou k bližnímu. V materiálně orientovaném světě jsou podněty k sociální službě velmi důležité. Poukazuje na to, že mnoho lidí má pokřivené vidění stupnice hodnot, protože rozhoduje v jejich životních plánech touha po životě bez starostí. *Úctu k lidské důstojnosti podporuje celoživotní vzdělávání, tvořivost a vědění* (Máš před sebou všechny mé cesty, 2008, s. 67). Státní instituce jsou službou osobám, neexistují pro sebe. Problém interkulturality a interreligiozity vidí jako řešitelný s angažovanými postoji všech subjektů společnosti jako nositelů různých hermeneutik.

Papež Jan Pavel II. podpořil rozšíření Evropské unie o další země, protože věřil, že unie bude formulovat kolektivní hodnoty, které budou předpokladem pro společný život občanů Evropy. Budoucnost Evropy nespočívá v počtu chytrých hlav, ale srdcích lidí. Proto vybízeli k etickému jednání a solidaritě, bez nichž Evropa nebude mít budoucnost. Člověka je nutno vidět v jeho somatické, sociální a psychické celistvosti. Láska je klíčovým obsahem pojmu spiritualita. Je zapotřebí do společnosti vnášet naději (Máš před sebou všechny mé cesty, 2008).

3.5 Syndrom vyhoření v sociální práci

Právě v praktické realizaci sociální práce, často dochází v pomáhajících profesích u pracovníků k pocitům vyčerpání, zoufalství, přetíženosti, které při dlouhodobých potížích nazýváme syndrom vyhoření. Vyhoření není nemoc, ale je výchozí faktor pro vznik řady nemocí.

Vyznačuje se těmito faktory

1. **Fyzické vyčerpání** – projevuje se únavovým syndromem, náchylností k nemocem, častým bolestem hlavy nebo psychosomatickými potížemi.
2. **Emocionální vyčerpání** – pojí se s pocity beznaděje, zažívá prázdnotu, vyhýbá se ostatním, dostavuje se silná potřeba plakat, ztrácí nad sebou kontrolu.
3. **Mentální vyčerpání** – pracovník pociťuje nevraživost vůči klientům, ztrácí empatii, zaujímá negativní postoj k jiným lidem i k životu obecně.

Mění se chování pracovníka: snižuje si laťku své výkonnosti, schovává se za jiné viníky, stává se méně empatickým vůči klientům, snaží se o získání osobních výhod, a pokud mu není pomoheno vzdává se svého povolání.

Potencionální oběti podle Freudembergera jsou především lidé angažovaní, silně citově zainteresovaní, potom také pracovníci považující práci za prostředek k uspokojení vlastních potřeb a autoritativní jedince s potřebou mít vše pod kontrolou, ovšem ne každá osobnost má sklon k vyhoření. Skromný člověk s nižšími nároky je méně ohrožený než dynamická osobnost usilující o zlepšení výkonu. Sociální pracovník si musí uvědomit motivaci své volby pomáhající profese, měl by vyhledávat kompenzaci a podporu.

Modelový proces vyhoření

1. Fáze entuziasmu a nadějí – počáteční fáze, sociální pracovník má přílišná očekávání, touží zachraňovat.
2. Fáze stagnace – pracovník dělá pouze nejnutnější práce, práce ho přestává naplňovat.
3. Fáze frustrace – má pocit, že nemůže nikomu pomoci, trpí poruchami chování.

4. Fáze lhostejnosti – práci se věnuje minimálně, je lhostejný, stará se pouze o sebe a své potřeby.

5. Fáze konce – odchod ze zaměstnání nebo delší dovolená či kariérní postup může pracovníka posílit.

Proces vyhoření je velmi dynamický. Je potřeba včasné diagnózy a společně s podpůrnými sítěmi je možné vyhoření zmírnit a zabránit jeho chronickému průběhu. Nejsilnější podpůrnou sítí je rodina, kde jednotlivec nalézá podporu a pochopení, potom podpora od přátel a známých. Syndrom vyhoření je bolestná zkušenost, jestliže se však včas rozpozná, lze následky značně omezit. Zkušenost tak může být pro postiženého impulsem, aby se začal lépe vnímat, učinil změny ve svém životě a posílil svou osobnost (Maroon, 2012). Další je podpora od společenství. Zde C. G. Jung považuje náboženství za propracovaný psychotherapeutický systém, který může být záchrannou brzdou (Jung, 1993). A právě spiritualita by mohla být jednou z podpůrných sítí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 KVALITATIVNĚ ORIENTOVANÝ VÝZKUM

V této praktické části se zabýváme empirickým výzkumem. Jedná se o výzkum kvalitativní, který se vyvinul z kritiky pozitivistického a přírodovědného přístupu. Může se odvolat na dlouhou tradici v sociálních vědách i přesto, že někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk kvantitativních výzkumných strategií. Postupně však získává kvalitativní výzkum v sociálních vědách rovnocenné postavení. *Práce kvalitativního výzkumníka je přirovnávána k činnosti detektiva* (Hendl, 2016, s. 46). Společenskovední výzkum bude realizován tzv. „nevtíravou metodou“. Bez kontaktu mezi výzkumníkem a respondenty. Rozborem textů knih, v nichž jsou informace obsaženy ve verbalizované podobě. Analýzou textů, které jsou objasňovány a interpretovány. Úkolem badatele je porozumět v naraci skrytým a naznačovaným významům. *„Převyprávění“ analyzovaného textu do zhuštěné podoby, avšak vždy tak, aby jeho myšlenky zůstaly zachovány* (Radvan a Vavřík, 2009, s. 51).

Cíl výzkumu: Cílem výzkumného šetření je najít, analyzovat a popsat (v případě, že bude nalezen) sociálně pedagogický kontext v literární tvorbě Tomáše Halíka a Anthony de Mella. Myšlenky a názory obou autorů mezi sebou porovnat a provést vyhodnocení.

Hlavní výzkumná otázka: Je žádoucí zahrnout spiritualitu do pomáhajících profesí?

Další tři dílčí výzkumné otázky rozvíjejí hlavní výzkumnou otázku tak, aby bylo možno podívat se na jednotlivé její aspekty podrobněji a nalézt dílčí odpovědi.

Dílčí výzkumné otázky:

1. Co je možné označit jako duchovní pomoc?
2. Jak autoři názorově vnímají pojetí spirituality?
3. Lze nalézt protiargumenty pro její aplikaci?

Výzkumný design: Analýza narativů užitá při textové analýze děl obou autorů

Výzkumný soubor: Vybrané texty autorů Tomáše Halíka a Anthony de Mella

Sběr dat: Badatel provádí sběr dat rozbořem literárních zdrojů, kterým se snaží na teoretické bázi porozumět.

Analýza a interpretace dat: Badatel interpretuje texty a hledá propojení mezi nimi a výzkumnými otázkami.

Analýza dat a sběr dat probíhají současně.

4.1 Výzkumná metoda

Použitá výzkumná metoda je **narativní analýza textů**, neboli vyprávění, ty sice netvoří nejčastější typ textových dat, ale lze je považovat za jedny z nejvíce relevantních. Vypravěč se staví do role průvodce, který provádí návštěvníky po jeskyni a vypráví příběh, osvětluje lampou cestu a upozorňuje na zajímavá, nebezpečná či zrádná místa. Po té návštěvníci opouští jeskynní labyrint a na denním světle jsou bohatší o poznání, které bylo zároveň zážitkem, zkušeností i ponaučením. Použitý přístup je hermeneutický, který usiluje o interpretaci vyprávění, odhalení významu, který byl vypravěčem do něj vložen. *Narativní analýza dokáže postihnout svět zachycený ve vyprávění jako lidský svět ale právě mnohoznačnost lidského světa se přenáší i do interpretace a činí ji komplikovanou* (Hájek, 2014, s. 195). Od každého autora je vybráno sedm textů vztahujících se k hlavní výzkumné otázce a třem dílčím podotázkám.

4.2 Vybrané texty Tomáše Halíka

Z knih: *Dotkni se ran, Oslovit Zachea, Co je bez chvění, není pevné, Žít s tajemstvím*

Text 1, Dotkni se ran: Spiritualita nelhostejnosti, kapitola Klanění beránkovi, ve čtrnácti esejích odkrývá autor rány tohoto světa a povzbuzuje k odvaze je vidět a dotýkat se jich.

V této knize čtenář nenajde a snad ani nehledá návody na vyléčení ran našeho světa; vždy jsem ke všem receptářům na spásu choval a chovám krajní nedůvěru. Chtějí-li tyto úvahy něčemu napomoci, pak je to vybitnutí k „nelhostejnosti“, k odvaze vidět. Každý člověk

přece musí sám učinit vlastní rozhodnutí, zda, jak, nakolik a kde konkrétně se chce a může angažovat v úsilí hojit lidské rány, je-li ovšem nejprve schopen je vnímat. Přiznám se, že v jistých chvílích v Indii, v Barmě anebo v Egyptě (na příšerném hřbitově v centru Káhiry, kde snad desetitisíce chudých doslova bydlí v hrobkách) jsem byl v pokušení raději nevidět, zavřít oči a srdce a co nejdřív odtamtud utéci. Jeden jezuita, působící už desetiletí v Indii, mi vyprávěl, že po svém příjezdu do Kalkaty byl dlouho střídavě pokoušen ke dvěma nezralým, únikovým reakcím: k dětské reakci – zavřít oči, skrýt tvář do čehokoliv, co by nahrazovalo matčinu sukni a zmizet odtamtud; pak k „pubertální reakci“ rozhněvaného revolucionáře: sáhněme po zbraních a energicky vyhladme nespravedlivé sociální poměry i s těmi, kdo za ně nesou odpovědnost a tyjí z nich! Teprve dlouhé hodiny, ba roky meditace mu daly sílu vytrvat, překonat svádění k netrpělivosti a prozřít z iluzí o rychlých cestách spásy. J. B Metz mluví o potřebě mystiky „mystiky otevřených očí“ – se zřejmou polemickou narážkou na orientální meditování se zavřenýma očima. Jiný křesťanský autor se ještě ostřeji vymezuje vůči buddhismu: zatímco buddhismus učí, jak uniknout strastem a utrpením „odpoutáním“ a vyhasnutím ega, křesťanství nás naopak vyzývá připoutat naše ego k druhým, přibít ho na kříž solidarity až k vylití „krve a vody“ z vlastního srdce, vidět rány světa a nechat se jimi zraňovat, překonávat sobectví, nikoliv technikami askeze a rozjímání, nýbrž nechat vzejít z modlitby akci praktické lásky a konkrétní pomoci bližním (Halík, 2008, s. 104-105).

Kategorie: svobodná vůle, nelhostejnost, překonávání překážek, přetavení ega

Interpretace badatele: Každý člověk je obdařen svobodnou vůlí, a na základě ní se rozhoduje, jestli ochoten, schopen, anebo není v centru jeho zájmu se podílet na pomoci bližním. V křesťanství vidí přetavení lidského ega do konkrétní pomoci potřebným. Autor je poněkud rozčarován východní spiritualitou, uvádí jako příklad buddhismus, který učí, jak se odpoutat od stávající tvrdé reality a osvobodit se vyhasnutím svého ega.

Text 2, Oslovit Zachea, Postila (Salváterská kázání)

„Odešel z domu, dal svým učedníkům plnou moc, každému jeho práci a vrátnému nařídil, aby bděl.“ *A kdo je ten vrátný a jaká je jeho odpovědnost? Před několika lety jsem*

na tomto místě a k tomuto textu řekl, že my křesťané jsme vrátní veškerého stvoření, neboť byli jsme Pánem ustanoveni, abychom ho vyhlíželi. A proto máme být stále „brány“- proto máme být tam, kde jsou svět, společnost, lidská srdce a mysli otevřeny směrem vzhůru a do hloubky. Máme vyhledávat tato místa otevřenosti, pečovat a bdít, aby svět byl a zůstal otevřený pro tajemství. Dnes bych byl ve své formulaci opatrnější – nevztáhl bych slovo o vrátném tak jednoznačně na nás křesťany. Řekl bych, že „vrátný“ – ve smyslu naší meditace nad Ježíšovým podobenstvím – je člověk duchovní. Být duchovním člověkem, to není profese. Také to neznamena pouze mít zájem o náboženské záležitosti, chodit do kostela a být přesvědčen o Boží existenci. Apoštol Pavel mluví o lidech duchovních a o lidech tělesných – psychikoi a somatikoi; snad by se to dalo vyjádřit tak, že lidé duchovní jsou lidé životní hloubky, lidé tělesní jsou lidé povrchu; ti první jsou otevřeni a ti druzí jsou spící. Nejen v textech gnostiků a v orientálních naukách o procitnutí a osvícení, ale také v evangeliu, a zejména v raných křesťanských spisech najdeme spoustu výzev k probuzení a bdělosti, povstání ze spánku, přejítí ze tmy do světla. Bdělý člověk je přítomný, je při tom, co se děje, žije „ted“, prožívá plně každý okamžik života, probudil se z mátožné existence, kdy byl unášen jen poryvy snění a kde se nechával pasivně manipulovat vnějšími věcmi (Halík, 2003, s. 86-87).

Kategorie: Bdělost, prožívání, křesťané, duchovní člověk

Interpretace badatele: Autor zde nabádá ke bdělosti, myšleno prožívat svůj život intenzivně s otevřenou myslí a srdcem, aby byl připravený pro tajemství zvané Bůh, který nám o sobě příliš mnoho neprozrazuje. Procitnout ze spánku a pohlédnout na svoje prožívání z jiné perspektivy. Zmiňuje se také o svém původním postoji, že měl na mysli pouze křesťany, kteří střeží pomyslnou bránu. Dnes by označil za vrátné, všechny duchovního smýšlení. Zaznívá tady rozlišování na křesťany a ti ostatní.

Text 3, Žít s tajemstvím, kapitola Lásky, výňatek z knihy: Chci, abys byl. Podněty k promýšlení víry.

„Miluj bližního svého jako sám sebe,“ říká Ježíš a sděluje nám tím zároveň důležité poselství: člověk má milovat sám sebe. Kdo nedokáže říci vděčné a radostné ano sám k sobě (i když o sobě ví řadu věcí, které ho právě k velké hrdosti neopravňují), nedokáže

také opravdu přijmout druhého. Lidé trpící komplexy méněcennosti, trvalými pocity ublíženosti a projevy sebenenávisti a sebepohrdání si často tyto patologické stavy kompenzují pýchou, anebo si je promítají do druhých; kdo nevydrží sám se sebou, nevydrží ani s druhými. Když někdo utíká sám před sebou k lidem, dokonce i do pomáhajících profesí, nemůže druhým skutečně pomoci; to, co působí jako krajně obětavá láska, se pak často ukáže jako skrytá manipulace (Halík, 2013, s. 168).

Kategorie: láska, pomoc, útek před sebou samým

Interpretace badatele: Člověk může druhým pomáhat za předpokladu, že má sám k sobě kladný vztah. Kdo nebyl milován, milovat nedokáže. Lidé si volí podvědomě pomáhající profese, aby nahrazovali nedostatky ze sebepřijetí. Tento způsob však není funkční. Sám takový člověk potřebuje pomoc. Jeho pohnutky jsou vším, jen ne skutečnou pomocí.

Text 4, Dotkni se ran: Spiritualita nelhostejnosti, kapitola Proměněné rány

Když se člověk dokáže skutečně opřít o ujištění, že Bůh nás přijímá takové, jací jsme, i s našimi traumaty, bolestmi, jizvami problémy, pak mu už samo toto vědomí někdy může nabídnout ještě bezpečnější spočinutí (a odpočinek od vlastních stresů a běsů) než polštář na psychoanalyticky pohovce. (Tím samozřejmě nechci bagatelizovat pomoc psychoterapeuta, která v řadě případů je nutná a která se s duchovními cestami k vnitřnímu smíření a uzdravení vůbec nemusí vylučovat.) Existují ovšem i traumata, která jsme „úspěšně“ vytěsnili nebo která nikdy do plného světla našeho vědomí nevstoupila. Pokud se nám tato věci – ať už v modlitbě či na psychoanalytickém lůžku nebo v jiných privilegovaných chvílích života – vracejí do vědomí, platí slovo, jímž Hospodin v tolika biblických příbězích doprovází svůj vstup do lidského světa: Neboj se (Halík, 2008, s. 207-208)!

Kategorie: traumata, bezpečí, boží slovo

Interpretace badatele: Vědomí, že jsme přijímáni se všemi svými přednostmi i nedostatky nám může dodat pocit tolik důležitého bezpečí. Už zmíněné tajemství stvoření je zřejmě ve skutečnosti, kterou prozatím nemůžeme poznat, daleko láskyplnější

než si umíme pozemsky představit. A jestliže se k nám stále vrací opakovaná trápení, platí: Nebojte se!

Text 5, Oslovit Zachea, kapitola Příležitostné promluvy

Mistr Eckhart, velíky středověký mystik, který kdysi kázal myšlenku „Boží skrytosti“ podivuhodně radikalizuje a prohlubuje. Říká, že Bůh je v tomto světě „nic“. Uprostřed věcí, které jsou „něco“, Bůh je „nic“ – Bůh totiž není „na způsob“ hmotných věcí, které je možno změřit, zvážit, definovat a popsat. Bůh je nevyslovitelné tajemství. Bůh přesahuje všechno, co o něm můžeme říci, - právě pro tuto všechno přesahující plnost není Bůh nic (v němčině je „nic“) mezi vším tím, co je „něco“, co je předmětné, pojmenovatelné, definovatelné. Eckhart tuto myšlenku, pro niž byl po staletí příliš úzkoprými křesťany podezírán z nebezpečné blízkosti buddhismu či ateismu, rozvádí podivuhodně dál. S tímto Bohem, který ve světě těch všelijakých „něco“ je „nic“, se člověk může setkat až tehdy, kdy také sám v sobě najde ono „nic“. Člověk, který chce něco být, něco platit, něco znát, něco dokázat, něco mít, - ten je stále fixován na předměty tohoto světa, ulpívá na nich. Sám se stává jedním z oněch „něco“ uprostřed jarmarku jsoucna, zvnějšku-je sám sebe na tržišti světa, odcizuje se od své skutečné podstaty. Teprve tehdy, když na ničem z těchto věcí nelpí, tehdy, když se stane vnitřně svobodným, vpravdě „chudým“ a odpoutaným, pak se stává také oním „nic“. A tehdy a jen tehdy se doopravdy setkává s Bohem, který je v tomto světě „nic“; setkává se s ním „jako nahý s nahým“ – učí mistr Eckhart (Halík, 2003, s. 75-76).

Kategorie: nic, lpění, setkání, tajemství

Interpretace badatele: Podle mystika mistra Eckharta je Bůh nevyslovitelné tajemství a člověk se s ním setkává až tehdy, kdy přestane lpět na nejenom materiálních věcech, ale i na svých pozicích, rolích. Jestliže se dokáže stát vnitřně svobodným a osvobozeným od svých horečnatých tužeb. Setkají se jako rovný s rovným.

Text 6, Oslovit Zachea, kapitola Příležitostné promluvy

Je víra totéž co, souhlas s dogmaty? K víře bezesporu patří „učení víry“, víra není bezobsažná; ovšem nelze ji redukovat na světonázor a dogmata. – Spočívá víra v morálním jednání? Ano, víra se musí projevovat v praktickém životě a má svá etická pravidla, avšak víru nelze redukovat na morálku, zákazy a příkazy. – Znamená zbožnost hlavně pravidelnou modlitbu a návštěvu kostela? Ovšem živá víra se artikuluje v modlitbě soukromé i společné a je přirozené, že věřící lidé se spolu sdružují a scházejí, ale víra se nerovná členství v náboženské instituci a nespočívá jen ve vykonávání obřadů. To vše provází víru – podobně jako humor se vyjadřuje tělesnými a psychickými projevy smíchu, avšak základem je tajemná jiskra, která přeskočí mezi Bohem a duší. Této jiskře říkáme milost – připodobnil bych ji smyslu pro humor (Halík, 2003, s. 69).

Kategorie: víra, humor, tajemná jiskra, milost

Interpretace badatele: To co nazýváme ateismem, může být jen prospěšná kritika očišťujících víru. Živá víra nevázaná na jakékoliv společenství je tajemná jiskra mezi duší a Bohem, připodobněná smyslu pro humor. Nazýváme ji milostí.

Text 7, Co je bez chvění, není pevné, kapitola Proměnění v Hirošimě

Existuje však situace, v níž mohu a do jisté míry musím na otázku po pravdivosti a hodnotě různých náboženství odpovědět „snad“. Je to tehdy, vstupuji-li do dialogu s věřícími jiných náboženství, - pak musím pravdivost víry druhého přinejmenším připustit jako možnost. Nemohu nazývat čestným dialogem setkání, při němž bych už předem zcela vylučoval možnost, že se mýlím já a ten druhý má pravdu, případně že pravdu máme oba či se oba mýlíme. Zkrátka, chci-li vést opravdový dialog, musím odložit přesvědčení, že jsem výhradním vlastníkem celé Pravdy. Dialog není dialogem tam, kde přesvědčení druhého považuji za sbírku nesmyslů a nejsem vůbec ochoten a připraven zaslechnout skrze něho hlas pravdy (Halík, 2002, s. 83).

Kategorie: dialog, pravda, mýlka

Interpretace badatele: V čestném mezináboženském dialogu musíme zvážit i možnost, že my sami mýlíme. Naše přesvědčování druhého o naší pravdě není dialog. Obohacující dialog pomáhá lépe porozumět víře druhého i své vlastní. Hledání toho co nás sjednocuje.

Souhrn kategorií: svobodná vůle, nelhostejnost, překonávání překážek, přetavení ega, bdělost, prožívání, křesťané, duchovní člověk, láska, pomoc, útěk před sebou samým, traumata, bezpečí, boží slovo nic, lpění, setkání, tajemství, víra, humor, tajemná jiskra, milost, dialog, pravda, mýlka

4.3 Vybrané texty Anthonyho de Mella

Anthony de Mello (1931 – 1987) v Kalkatě potkal člověka jménem Ramčandra, který tahal rikšu. Byl tak chudý, že ještě za života prodal svou kostru, aby zajistil svou rodinu. Mello byl překvapen, že přes tato trápení, byl onen muž vždy dobře naladěný a nestěžoval si. Pochopil, že potkal mimořádného mystika. Říká: „On byl naživu, já jsem byl mrtvý (de Mello, 2012).“ Z tohoto osvícení později vzešly spisy, které se našly v jeho pozůstalosti a posmrtně byly vydány v knižní podobě. Jedná se o knihy *Bdělost*, *Čirá radost* a *Cesta k lásce*.

Text 1, Čirá radost, kapitola Výzvy katolické církve, text objevený v pozůstalosti, vycházející z jeho přednášek.

V hinduistické posvátné knize, Bhagavadgítě, stojí kouzelná věta. Někteří z vás asi vědí, že hlavní postavou Bhagavadgíty je Aradžuna. Scéna se odehrává na bitevním poli a mladý princ se táže: „Proč mám jít do bitvy?“ A Pán mu krásně říká: „Vrhni se do bitevní vřavy a své srdce zanechej u lotosových nohou Pána“. Toto je recept. Vrhni se do bitevní vřavy a své srdce zanechej u lotosových nohou Pána. V míru. Je to možné, vrhnout se do bitevní vřavy, bojovat dobrý boj a prožívat vnitřní mír? Samozřejmě, že ano. Všichni velcí mystikové toho dosáhli. Protože pokud nezakoušíte vnitřní mír, věřte mi, naděláte mnohem více škod než užitku. A víte proč? Protože v tom případě to není bitva Pána, ale bitva za vaše vlastní ego (de Mello, 2012, s. 41-42).

Kategorie: doporučení, vnitřní mír, zbavení strachu

Interpretace badatele: Alegorie, neztotožňovat se svým strachem. Chceme-li se aktivně zapojit pro dobrou věc, musíme zůstat nad věcí.

Text 2, Bdělost, kapitola Láska a závislost, texty byly zachyceny na základě hovorů, které autor vedl s posluchači.

Spiritualita je bdělost, bdělost a bdělost. Když se na vás vaše matka zlobila, neřekla, že je něco v nepořádku s ní, řekla, že je něco v nepořádku s vámi. Jinak by se nerozzlobila. Ale já jsem učinil velký objev, že když se zlobíš, matko, je něco nepořádku s tebou. Takže s tou zlobou raději něco udělej. Zůstaň v ní a vypořádej se s ní. Není moje. Jestli je se mnou něco v nepořádku nebo ne, to budu zkoumat nezávisle na tvé zlobě. Nehodlám se tvou zlobou nechat ovlivnit. Zajímavé je, že pokud toto zvládnou udělat, aniž bych k tomu druhému přistoupil nějak odmítavě, pak asi zvládnou být objektivní i sám k sobě. Pouze velmi bdělý člověk umí odmítnout převzít vinu nebo zlobu, pouze velmi bdělý člověk umí říct: „Máš špatnou náladu. Škoda. Už nemám nejmenší chuť tě zachraňovat a odmítám cítit sebemenší vinu.“ Odmítám se nenávidět za cokoli, co jsem udělal. To je totiž vina. Nemíním se cítit hrozně a plísnit se za cokoli, co jsem udělal, ať už dobře nebo špatně. Jsem ochotný si to rozebrat, podívat se na to a říct: „Podívej, jestli jsem udělal něco špatně, udělal jsem to nevědomě.“ Nikdo nedělá nic špatného v plné bdělosti. Proto teologové říkají, že Ježíš nemohl udělat nic špatného. To mi rozhodně dává smysl, protože osvícený člověk nemůže udělat nic špatného. Osvícený člověk je svobodný. Ježíš byl svobodný, a protože byl svobodný, nemohl udělat nic špatného. A jelikož vy můžete udělat něco špatného, nejste svobodní (de Mello, 2004, s. 169-170).

Kategorie: spiritualita, bdělost, svobodný člověk, nevědomí

Interpretace badatele: Spiritualita je pro autora probuzením, osvobozením a nezávislostí ve vztahu k lidem, i k těm nejbližším. Bdělý člověk jedná v míru. Odmítá převzít štafetu s obsahem zloba. Nebudu se posuzovat podle tvých představ o mě, ale neodmítám tě. Zlo páchají lidé pouze nevědomí a nesvobodní. Svobodný člověk nemůže udělat nic špatného.

Text 3, Čirá radost, kapitola Jak lidi ovládat

Řeknou vám důležitě, že jsme závislí jeden na druhém. Samozřejmě že jsme závislí jeden na druhém, vždyť na tom je vybudována společnost. Sdílíme práci, sdílíme péči o druhé – to je báječné. Nemám nic proti tomuto druhu závislosti. Špatné však je, když na druhých

závisí vaše štěstí. Pokud člověk závisí na jiných lidech ohledně učení, technických dovedností nebo potavy, je to v pořádku. Co se týče spolupráce ve světě, je to báječné. Záviset ovšem na druhých lidech, pokud jde o štěstí, to je neštěstí. To pak nemůžeme milovat. Zamyslete se nad tím, až budete mít čas a klid. Až přestanete záviset na druhých, až nebudete potřebovat lidi, až to poprvé zažijete, bude to děsivé, protože náhle budete sami. Nikoli opuštění, ale sami. Je to zvláštní pocit. Najednou pochopíte, čím jste vždycky byli, ale nikdy jste si to neuvědomovali. A najednou si uvědomíte, jak krásné je být sám, citově nikoho nepotřebovat... A poprvé si také uvědomíte, že dokážete milovat lidi (de Mello, 2012, s. 107).

Kategorie: sdílení, závislost, samota, láska k lidem

Interpretace badatele: Závislost a sdílení jsou dvě rozdílné věci. Sdílení je společné prožívání. Závislost jde ruku v ruce se strachem. Strach, že toho druhého ztratíme. Zbavení se citové závislosti na jiných lidech nás dovede k samotě ale ne k osamělosti. Dovede nás k lásce, kterou nevyžadujeme, nedrží nás vzájemně v šachu.

Text 4, Cesta k lásce, kapitola Světlo vašeho těla, poslední meditace

Domníváme se, že by svět spasilo, kdybychom v sobě měli více dobré vůle a tolerance. Není to tak. Svět nespasí dobrá vůle a tolerance, ale jasná mysl, jasné myšlení. K čemu je dobré být k druhým tolerantní, když jste přesvědčeni, že máte pravdu, a každý, kdo s vámi nesouhlasí, se mýlí? To není tolerance, ale blahosklonnost. To nevede ke spojení srdcí, ale k rozdělení, protože vy jste ten nahoře a ostatní jsou dole. Je to situace, která na vaší straně může vést jen k pocitu nadřazenosti a na straně těch druhých k zášti, což podporuje jen další netoleranci. Pravá tolerance se může zrodit jen tehdy, jste-li si dobře vědomi propastné nevědomosti a tápání nás všech co se týče pravdy. Neboť pravda je v podstatě záhadná. Mysl ji může cítit, ale nemůže ji pochopit, tím méně formulovat. Naše víry se na ni mohou odkazovat, ale nemohou ji vyjádřit slovy. A přesto stále lidé horlivě mluví o hodnotě dialogu, který se v tom nejhorším případě jeví jako maskované úsilí přesvědčit toho druhého o pravdivosti vašeho stanoviska, a v nejlepším případě vám nedovolí stát se žabákem ze studně, který si myslí, že existuje jen jediný svět – jeho studna. Co se stane, když se žabáci z různých studní sejdou k dialogu o svých přesvědčeních a zkušenostech?

Rozšíří se jim horizont o pár dalších studní. Ale stále ještě nemají ani zdání o oceánu pravdy, který nelze uzavřít do zdí pojmových studní. A naše ubohé žáby nepřestávají být rozdělené a mluvit v pojmech jako vaše a moje, vaše zkušenosti, vaše přesvědčení, vaše ideologie a ta moje. Sdílení slovních modelů účastníky dialogu neobohacuje, neboť tyto modely, stejně tak jako stěny studní, rozdělují; pouze ničím neomezený oceán spojuje. Ale aby člověk dorazil k tomuto oceánu pravdy, který je nespoutaný pojmy a slovními modely, k tomu je zapotřebí daru jasného myšlení (de Mello, 2014, s. 135-136).

Kategorie: jasná mysl, přesvědčení o pravdě, dialog, maskované úsilí

Interpretace badatele: Zdá se nám, že ke spasení světa vede dobrá vůle a tolerance, ale měla by to být jasná mysl. Uvědomění, že my všichni tápeme, když hledáme pravdu. Pravdu můžeme intuitivně cítit, ale je neformulovatelná. V dialogu jde o přesvědčení toho druhého, že jedině naše stanovisko je správné. Náš pocit nadřazenosti vede k netoleranci.

Text 5, Čirá radost, kapitola Tajemná povaha náboženství

Proč náboženství často lidem překáží ve štěstí? Pravda je, že někdy ztrácí svou tajemnou povahu.

Já bych neřekl, že náboženství se vždycky lidem staví do cesty. Vždy však existuje nebezpečí, že ztratí svou tajemnou povahu. Chcete vidět politiku? Naleznete ji v náboženství. Chcete vidět špinavou rivalitu? Naleznete ji v náboženství. Chcete vidět ukřižování mesiáše? Kde si myslíte, že to naleznete? V náboženství. Je to smutnou ironií a naleznete to přímo v Novém zákoně. Hrůza Nového zákona spočívá v tom, že ukřižování mesiáše bylo vyhrazeno pro nábožensky založené lidi. Nikoli pro Římany, nikoli pro kolonialisty, nadnárodní společnosti, imperialisty, pijavice, lichváře, ale pro církve. V tom je hrůza Nového zákona. Je tedy pravda, že vždy existuje nebezpečí, že náboženství může spáchat něco takového. Ale náboženství si také zachovává svůj mystický prvek. Myslím, že bychom byli příliš jednostranní, pokud bychom to popírali. Vždyť bych to všechno nezažil, kdybych nebyl jezuitou! Jistě, církevní organizace má řadu nevýhod, obrovských nevýhod, tomu rozumím. Někdy si myslím, že je něco jako naše matka. Matka má své dobré stránky a své špatné stránky, ale je to matka a milujeme ji i s tím vším. Někdy

moc nebereme na vědomí, co říká. Patří do jiné doby. Někdy si bereme z její velké moudrosti a učíme se vyhodnocovat, co je dobré a co je špatné, a milujeme ji takovou, jaká je. Já tedy chápu, že i přes obrovské nedostatky je náboženství pro nás důležité. My, nábožensky založení lidé, musíme být vždy ostražití, aby se náboženství nestavělo do cesty pravdě a mystice a aby si zachovalo něco ze své krásy a původní dobrotivosti (de Mello, 2012, s. 43-44).

Kategorie: náboženství, nevýhody, ostražitost

Interpretace badatele: Náboženství zároveň odkrývá jak lidské utrpení, tak lidskou cennost. Objevuje se kritika náboženství a církevních organizací za některé nedostatky, je třeba ostražitosti, aby náboženství neztratilo svůj původní lidský záměr a nebylo překážkou na cestě k pravdě a mystice.

Text 6, Čirá radost, kapitola Rozdíl spočívá v postoji

Byl jeden velký mistr zenu, který údajně dosáhl osvícení. Jednoho dne mu jeho žáci položili otázku: „Mistře, co vám osvícení přineslo?“ A on odpověděl: „Mistře, co vám osvícení, bývám někdy sklíčený.“ Záhada, že? Víte, jeho sklíčenost se nezměnila, ale změnil se jeho postoj k ní. On netvrdí: „Nebudu šťasten, dokud sklíčenost nezmizí.“ Může to možná znít zvláště, ale člověk může být vyrovnaný, klidný a šťastný i v době, kdy je sklíčený. Člověk se svou sklíčeností nebojuje, nenechá se vyvést z míry. Není kvůli ní podrážděný. Je v klidu.

V tom je ten rozdíl. Zdá se, že samotný Kristus procházel různými obdobími osamělosti, hněvu, pocitu opuštěnosti na kříži, a tak dále. Jsou tyto stavy slučitelné se štěstím? Co myslíte? Je možné, aby člověk vinou své kultury nebo prostě jen kvůli své psychice a tělu procházel všemožným utrpením, a přesto byl nějak nad tím vším? Co myslíte? Ano? Ne? Co? Před osvícením jsem býval osamělý, ale osamělost už není tím, co bývala (de Mello, 2012, s. 37-38).

Kategorie: osvícení, klid, postoj

Interpretace badatele: Člověk je vystaven mnohým stavům, kdy se necítí dobře, ať působením vnějších vlivů nebo vlastních negativních emocí, či kombinací obojího. Nejsme spokojeni, jestliže nás cokoli tíží a zraňuje. Pozorujme to, co s námi dělá ten nepříjemný pocit a nebojujme s ním. Nebudeme ho vyhánět, jen pozorovat. Nezasáhne nás tak, jak by se mu to povedlo, kdybychom mu ukázali cestu na naše citlivá místa. Přirovnala bych nevídaný pocit k působení antibiotik, jestliže nebudeme vybaveni příznivou mikroflórou, to je v tomto případě náš postoj, smetou antibiotika všechno živé a zdravé v naší mysli.

Text 7, Bdělost, kapitola Říše lásky

Neill říká, (A. S. Neill vybudoval známou školu v Summerhillu pro problémové děti) že každé dítě má v sobě boha a naše pokusy to dítě formovat proměňuje toho boha v d'ábla. Nechává děti, aby si samy formovaly své hodnoty, a tyto hodnoty jsou bez výjimky dobré a sociální. Věřili byste tomu? Když se dítě cítí milováno (což znamená, když cítí, že jste na jeho straně), je s ním všechno v pořádku. Už neprožívá žádné násilí. Nemá strach, takže nemá potřebu násilí. Dítě začíná jednat s ostatními tak, jak bylo jednáno s ním (de Mello, 2004, s. 217).

Kategorie: formování, proměnění, násilí, zbavení strachu

Interpretace badatele: Ve své podstatě jsme dokonalé bytosti, pokud nás nezačne svazovat naše výchova. Nejhorší je, že se tak stává v dobré víře. Jsme sami vychovaní a vkládáme stejný model do našich dětí. Nutí nás zdání, že bez formující výchovy, by z našich dětí nevyrostli lidé. Jestliže se dítě cítí milováno, to z mého pohledu znamená, že dítě dobře citově vykrmené se neobává kolektivu. Láska ho volně obtéká, nemá potřebu uvažovat a chovat se násilně. Chová se k ostatním tak, jak s ním jednali druzí.

Souhrn kategorií: doporučení, vnitřní mír, zbavení strachu, spiritualita, bdělost, svobodný člověk, nevědomí, sdílení, závislost, samota, láska k lidem, jasná mysl, přesvědčení o pravdě, dialog, maskované úsilí, náboženství, nevýhody, ostražitost, osvětlení, klid, postoj, formování, proměnění, násilí, zbavení strachu

4.4 Komparace autorů

Oba autoři pochází z římskokatolického prostředí. **Tomáš Halík** je katolický kněz a **Anthony de Mello** byl indický jezuitský kněz. Vychází oba z učení Ježíše Krista, jsou zakotveni v křesťanské spiritualitě. Kategorie, kde se vzájemně prolínají, jsou uvedeny v příloze bakalářské práce.

Společnou myšlenkou je jejich **výzva k bdělosti**, čímž není myšlen protiklad spánek, ale duchovní bdělost. Halík ji pojímá v podobě procitnutí, popisuje životní pouť právě teď a tady, člověk prožívá intenzívně svoji přítomnost a nepřejímá způsoby tohoto světa. Mello nabízí zajímavou úvahu, že bdělý člověk nikdy nekoná v zájmu zla a jestliže činí špatné, v podstatě o tom neví, protože je ve stavu nevědomí, je nevědomý. Pohnutky jsou ryze vnitřní a vypovídají o příběhu duše.

Svoboda je další společnou kategorií. Halík interpretuje svobodu jako svobodnou volbu, pro výběr, máme poslední slovo, můžeme využít možnosti pomoci, nebo se odvrátit, odejít, vrátit se. Nikdo nás nebude vinit z našeho rozhodnutí. Mello uvažuje o svobodě osvíceného, co zažívá harmonii sám v sobě.

Dalším společným východiskem je **láska**. U Halíka se láskyplný vztah k potřebným promítá do lásky k božímu tajemství. Pro Mella znamená odhodit citová pouta a vůbec nic neočekávat. Láska tak splývá se svobodou.

U pojmu **pravdy** zmiňuje Halík ve svých knihách myšlenku, že „Pravda je kniha, kterou nikdo z nás nepřečetl do konce“. Vystihuje text o pravdě v dialogu. Myslím, že k pravdě nejsme v pravdě přizváni. I Mello se zmiňuje o pravdě v dialogu, zde také uvádí, že pravda je vlastně záhadná, můžeme ji tušit, ale nikdy ji nepoznáme celou.

Dialogem se tady myslí hlavně mezináboženský dialog, Halík je nakloněn tomuto dialogu, ale neshledává všechna náboženství stejně hodnotná, nebo si tím není zcela jist. Podle něj je třeba zde přistupovat s otevřenou myslí, nelpět na vlastních názorech, připustit, že světlo nezáří jen v křesťanství. Mello vyzývá k pravé toleranci, nesedět si na pravdě co by žába na prameni, ta jediná nás povede po cestě poznání.

V čem jsou autoři rozdílní? Mello se více přiklání k východním náboženským tradicím, Halík upřednostňuje západní náboženskou filozofii.

Co se týče samotných psaných textů, v tom, že Halík často vychází ze široké škály filozofických nebo teologických úvah jiných autorů. Dokáže mistrně interpretovat výroky, myšlenky, na jejich základě vystavět vlastní zajímavou úvahu a upravit si ji k obrazu svému. Překvapilo mě, zjištění, že při pročítání jsem velmi často objevila opakující se pasáže, dalo by se říci, že se přímo cyklicky vrací. Nelze mu však upřít, že jeho texty jsou čtivé, dokáže do nich výborně zapracovat podnětné představy, i když se pohybuje někdy jen po povrchu. Odkazy na výše zmíněné autory jiných děl, vedou čtenáře k nastudování a tím širšímu všeobecnému rozhledu.

Mello je pro mě vskutku originální. Když jsem začala číst jeho první knihu *Cestu k lásce*, tak jsem ji zase rychle odložila. Připomněla mi všude dostupnou ezoterickou literaturu na způsob: „Na všechno zapomeňte, teď jsem tady já, abych vám otevřel oči, jen já jsem objevil návod na štěstí“. Později jsem, ale otevřela jeho další knihu *Bdělost*, výpisy z jeho pozůstalosti, kde neautorizované texty přidávají jeho slovům určitou neuhlazenost. Autor se zde nesnaží urputně přetáhnout čtenáře na svoji stranu, laskavě ho provází a osvětluje, v čem jsme od raného dětství zakotveni, a objasňuje důvody naší nespokojenosti. Co považuji za jeho největší přínos, že nám ukazuje cestu k radosti. To mě zaujalo nejvíce, každý den, hodinu, minutu prožívat s radostí. Opět zamyšlení, co je vlastně více než životní radost? Cesta, po které jsme už šli, ale vyměnili jsme ji za touhu po věcech, z kterých radost rychle vyprchá, a my znovu a znovu toužíme po dalších.

4.5 Výzkumná zjištění

Interpretace badatele souvislostí na základě kategorizace vyprávění

Analýzou vybraných textů se snažíme odpovědět na tři dílčí výzkumné otázky, abychom mohli zodpovědět hlavní výzkumnou otázku. Co je možné označit v podání **Tomáše Halíka** jako **duchovní pomoc**? K tomu lze říci, že autor na základě teologických úvah vnímá tuto pomoc v křesťanském pojetí. Opírá se o slova, že jsme bohem všichni přijímáni bez výhrad a toto vědomí může mít na klienta pozitivní účinek, kde selhávají jiné terapeutické možnosti. Nabádá čtenáře k zamyšlení se nad sebou samým, uvědomění si vlastních hodnot. Zajímavé mi přišlo, že někdo kdo sám by potřeboval pomoc, uniká do pomáhajících profesí a podle autora není ani schopen druhým pomoci. Pod maskou

nezištné obětavosti dochází k manipulativnímu chování mezi klientem a pracovníkem. To by nás mohlo přimět k zamyšlení, jaké důvody nás vlastně vedou k pomáhajícím profesím. Jsou vždy čisté a nezištné? Klíčové je poselství, že člověk musí milovat sám sebe, aby mohl přijmout druhého. A jestliže se nám traumata opakovaně vrací, platí slova: Nebojte se! K zamyšlení může vést i rada nelpění na světských věcech a také pomoc v podobě modlitby.

Na druhou otázku jak autor vnímá pojetí spirituality lze odpovědět, že v náboženském systému je **spiritualita** obsažena v živé víře, která se identifikuje s etickými hodnotami jako je slušnost, soucit, radost z pomoci druhým. Radost z konání dobročinnosti motivuje a vede člověka k bdělosti a otevřenosti. Spiritualita je plamínkem náboženství, protože bez ní by se stalo bezduchým společenstvím, ale podle autora se ona duchovnost může projevit i člověka bez vyznání.

Interpretace badatele souvislostí na základě kategorizace vyprávění

Anthony de Mello vedl často duchovní cvičení pro duchovní i laiky. V jeho příbězích, meditacích se vyskytuje **duchovní pomoc** v podobě přehodnocování stávajících priorit a v podněcování nového ducha. Probouzí v lidech pravdu, odhaluje naše sebeklamy pro spokojenější život beze strachu. Máme zakoušet vnitřní mír, protože jinak bojujeme za své vlastní ego a spíše ubližujeme, než pomáháme.

Spiritualitu vnímá jako bdělost s tím, že pouze nevědomý, nesvobodný člověk páchá špatné skutky. Pomáhal rozpoznat citové závislosti, fixaci na partnera, rodinu, přátele. Nesmíme závislost ovšem zaměňovat se sdílením a spoluprací. Ukazuje cestu, jaký zaujmout postoj k nepříjemným vnitřním pocitům. Poodstoupit a prožít stav jiným způsobem, třeba i ve štěstí. Podnětná myšlenka, která mě zaujala, je že naše pokusy formovat dítě mající v sobě boha, mění toho boha na ďábla. Ponechat děti, aby si samy utvářely své etické hodnoty. V dítěti vyšumí obavy a zanikne agresivní chování. Jestliže cítí bezvýhradnou lásku a ví, že okolí s ním sympatizuje, jeho přístup k druhým zaznamená pozitivní změnu. V tomto vidím výzvu pro sociální pedagogiku. Mezi **argumenty, kde bych v křesťanské spiritualitě neviděla její podpůrnou funkci** v pomáhajících profesích, nalézám na teoretické bázi u **Halíka** patrný rozdíl v rozlišování

mezi křesťany a těmi ostatními. I přesto, že nabádá ke vzájemnému poznávání a spolupráci, přece jen je cítit jistá odtažitost. V tom vidím současný problém církevních institucí. Hlásají otevřenost ke každému, ale v praxi je to jiné. Každé společenství, si přeje dodržování svých pravidel, a občas zapomíná na své hlavní poslání. Záleží také samozřejmě na lidském faktoru. Dalo by se tak očekávat, že duchovní křesťanskou pomoc budou požadovat lidé podobného smýšlení, ostatní ji v nelehké životní situaci mohou, ale nemusí přijmout, nebo jim nebude nabídnuta.

V pojetí **de Mella**, jak jsem ho pochopila, jde o celkovou změnu náhledu v sebe sama. V netradičním duchu. Nechat se prostupovat svoji vlastní spiritualitou, pozorovat jak se mění náš hodnotový žebříček. Pokud je čtenář ochotný zvážít, zkusit a aplikovat autorova doporučení a není úplně otevřený změně, může to být pro něj mnohdy bolestivé. A v případě, že je spokojen se svým způsobem života, tak mu to zřejmě nic nového nepřinese.

Na hlavní výzkumnou otázku moje odpověď zní „**ano**“, jen je třeba zvolit vhodný, citlivý přístup a vždy respektovat přání a požadavky klienta, který očekává pomocnou ruku. Být všímavý k jeho projevům i pozdějším reakcím. Dodržovat etický kodex.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala pojmem, jevem zvaným spiritualita a její možnosti využití. Najdeme ji na vrcholu pomyslné pyramidy, provází lidstvo od nepaměti, zažívá proměny v čase. Máme snahu ji pojmenovat, zkoumat, prožívat i pochopit. Zažíváme však jen prchavé okamžiky, kdy se nám zdá, že tušíme, ale za chvíli už nevíme, jestli to byl jen sen nebo skutečnost. Není ohraničená, nedá se nikam vtěsnat a neznáme přesně její obsah, každý z nás ji vnímá jiným způsobem. Spiritualita se nevnucuje, zachovává si odstup a čeká, až ji pozveme dál. Jestliže o ní víme a nebojíme se neznáma, přijmeme ji v pochybnostech, stane se tak pomocníkem pro osobní růst a posílí nás. Lze její působení doporučit v prostředí, všude tam, kde se pracuje s klienty v pomáhajících profesích, může pomáhat v prevenci syndromu vyhoření u sociálních pracovníků, kde jsou pracovníci vystaveni, značné, psychické zátěži. V sociální pedagogice by mohla přispět k obohacení samotného sociálního pedagoga, zvýšit jeho citlivost vůči klientům, vést ho k lepšímu pochopení jejich problémů a tím mu poskytnout co možná nejkvalifikovanější pomoc v těžkých životních situacích. A proto ji respektujeme a nezavrhuje, i přesto, že ji nehodláme aplikovat.

„Co když jsi spal? A co když, ve spánku, jsi snil? A co když, ve snu, jsi vešel do nebe a utrhls tam vzácný a nádherný květ? A co když, poté, co ses probudil, držels ten kvítek v ruce? Nu, co pak?“

S. T. Coleridge

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

BABYRÁDOVÁ, Hana, Jiří HAVLÍČEK (ed.), 2006. *Spiritualita*. Brno: Pedagogická fakulta. ISBN 80-210-4206-0.

DE MELLO, Anthony, 2004. *Bdělost*. Brno: Cesta. ISBN 80-7295-067-3.

DE MELLO, Anthony, 2014. *Cesta k lásce*. 2. dopl. vyd. Brno: Cesta. ISBN 978-807295-122-2.

DE MELLO, Anthony, 2012. *Čirá radost*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0158-8.

Dingir, b.r..2010(3). Dostupné také:

http://www.dingir.cz/index.php?co=cislo/10/3/rozpoznat_neviditelne

FROMM, Erich, 2003. *Psychoanalýza a náboženství*. Praha: Aurora. ISBN 80-7299-066-7.

GAARDER, Jostein, 2006. *Sofiin svět*. 5. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-01748-2.

GROF, Stanislav, 2012. *Když se nemožné stane*. Praha: Europrint. ISBN 978-80-7252-359-7.

GROF, Stanislav, 2013. *Kosmická hra*. Praha: Práh. ISBN 978-80-7252-418-1.

HÁJEK, Martin, 2014. *Čtenář a stroj: Vybrané metody sociálněvědní analýzy textů*. Praha: (SLON). ISBN 978-80-7419161-9.

HALÍK, Tomáš, 2002. *Co je bez chvění, není pevné: labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: NLN. ISBN 80-7160-628-1.

HALÍK, Tomáš, 2008. *Dotkni se ran: Spiritualita nelhostejnosti*. Praha: NLN. ISBN 978-80-7106-979-9.

HALÍK, Tomáš, 2003. *Oslovit Zachea*. Praha: NLN. ISBN 80-7106-547-1.

HALÍK, Tomáš, 2006. *Prolínání světů: Ze života světových náboženství*. Praha: NLN. ISBN 80-7106-834-9.

HALÍK, Tomáš, 2007. *Vzdáleným na blízku*. Praha: NLN. ISBN 978-80-7106-907-2.

HALÍK, Tomáš, 2013. *Žít s tajemstvím*. Praha: NLN. ISBN 978-80-7422-255-9.

HELLER, Jan a Milan MRÁZEK, 2004. *Nástin regionalistiky*. 2 rev. vyd. Praha: Kalich. ISBN 80-7017-721-7.

HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

JANDOUREK, Jan, 1997. *Tomáš Halík Ptal jsem se cest*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-143-6.

JOCH, Roman, b.r.. *V čem se mýlí Tomáš Halík* [online]. [cit. 2016-02-27]. DOI: Národní tisková agentura, Občanský institut, 2003. Dostupné z: <http://archiv.natia.cz/archiv/nta108.htm>

JUNG, C. G., 1993. *Analytická psychologie Její teorie a praxe*. 2 vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-0480-7.

JŮZL, Miloslav, 2010. *Základy pedagogiky*. Institut mezioborových studií Brno. ISBN neuvedeno.

Knihy, b.r.. *Tomáš Halík* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://halik.cz/>

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

KÜNG, Hans, 2013. *Ježíš*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-7485-001-1.

LACA A KOL., Slavomír, 2013. *Sociální pedagogika v kontextu teorie a praxe I.* Brno: institut mezioborových studií, Brno. ISBN 978-80-87182-45-1.

LAPIDE, Pinchas a Raimon PANIKKAR, 2003. *Miníme téhož Boha?*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-670-0.

MAROON, Istifan, 2012. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0180-9.

Máš před sebou všechny mé cesty, 2008. Praha: NLN. ISBN 978-80-7106-959-1.

MOORE, Robert, 1998. *C. G. Jung a křesťanská spiritualita*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-195-9.

Náboženství Keltů, b.r.. *Archeolog.cz* [online]. [cit. 2016-02-09].

PETROSILLO, Piero, 1998. *Křesťanství od A do Z*. Praha: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 80-7192-365-6.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

PRŮCHA, Jan, 2009. *Přehled pedagogiky*. 3., aktualizované vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-567-7.

RADVAN, Eduard a Michal VAVŘÍK, 2009. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: institut mezioborových studií Brno. ISBN neuvedeno.

ŘÍČAN, Pavel, 2007. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-312-3.

ŘÍČAN, Pavel, 2010. *Psychologie osobnosti, obor v pohybu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3133-9.

ŠTAMPACH, Ivan O., 2010. *Na nových stezkách ducha*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-060-2.

UNDERHILL, Evelyn, 2004. *Mystika*. První vydání. Praha: dybbuk. ISBN 80-86862-03-8.

VÁCLAVÍK, David, 2010. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2468-3.

VÍZDAL, František, 2009. *Základy psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno. ISBN neuvedeno.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, Pavel DUŠEK a Jiří MOTL, 2012. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0088-8.

WILKINSON, Philip, 2001. *Ilustrovaný slovník náboženství*. Slovart. ISBN 80-7209-269-3.

SEZNAM PŘÍLOH

P 1 Kategorie komparace

PŘÍLOHA P I: KATEGORIE KOMPARACE

Tomáš Halík:

svobodná vůle, nelhostejnost, překonávání překážek,

přetavení ega, bdělost, prožívání, křesťané,

duchovní člověk, láska, pomoc, útěk před sebou samým,

traumata, bezpečí, boží slovo, nic, lpění, setkání,

tajemství, víra, humor, tajemná jiskra,

milost, dialog, pravda, mýlka

Anthony de Mello:

doporučení, vnitřní mír, zbavení strachu,

spiritualita, bdělost, svobodný člověk,

nevědomí, sdílení, závislost, samota,

láska k lidem, jasná mysl, přesvědčení o pravdě,

dialog, maskované úsilí, náboženství,

nevýhody, ostražitost, osvícení, klid,

postoj, formování, proměnění, násilí, zbavení strachu

Společné kategorie:

bdělost/ bdělost,

svobodná vůle/ svobodný člověk,

láska/ láska k lidem,

pravda/ přesvědčení o pravdě,

dialog/ dialog

